

ТУРГЕНЕВ

V ТОМ

**ТАНЛАНГАН
АСАРЛАР**

**ҲИКОЯЛАР
ПЬЕСАЛАР
СОЧМАЛАР
ШЕЪРЛАР
МАҚОЛАЛАР
ХАТЛАР**

ФАФУР ҒУЛОМ НОМИДАГИ АДАБИЁТ ВА САЊЪАТ НАШРИЁТИ
ТОШҚЕНТ—1975

СИҒИНДИ

ИККИ ҚУРИНИШЛИ ҚОМЕДИЯ

ИШТИРОК ЭТУВЧИЛАР

Павел Николаич Елецкий. Колледж советниги, 32 яшар. Петербурглик амалдор, сур, минғаймас, ақли жойида, саришта, дид билан оддий кийинади. Барваста. Жаҳлдор эмас, лскин бағритош.

Ольга Петровна Елецкая. Қизлигидаги фамилияси Қорина, Елецкийнинг хотини, 21 яшар. Хушфеъл, кўнгилчан жувон, зодагонларга ҳавас қилади, лекин бундан ўзи ваҳимага тушади: эрини севади, одоб-ахлоқи жуда яхши. Башанг кийинади.

Василий Семенович Кузовкин. Елецкийларникида полнасиба топиб еб юрган дворянин, 50 яшар, тик ёқали ва мис тугмалн сюртук кияди.

Флегонс Александрович Тропачев. Елецкийларнинг қўшниси, 36 яшар. 400 жонли помешчик, бўйдоқ. Новча, хушрўй, шангиллаб гапиради, ўзига зеб берган. Кавалерияда хизмат қилиб, поручик унвонида истеъфога чиққан. Петербургга бориб туради, чет элга жўнаш тараддудида. Табиатан кўрс ва ғаламис. Яшил фрак, нўхат ранг шим, шотландча жилет кийиб, шойи галстугига катта тўғнағич қадаб юради. Амиркон этик кияди, тутқичи ҳалланган ҳасса тутади. Сочи калта а la mo!content¹ усулида олинган.

Иван Кузьмич Иванов. Бу ҳам Елецкийнинг қўшниси, 45 яшар. Мўмин-қобил, камсуқум бўлса ҳамки, иззат-ҳурматини биладиган одам. Кузовкиннинг дўсти. Ҳамиша маъюс. Эски жигар ранг фрак, ювилган, сарғиш жилет ва кўк шим кияди. Ўта қашшоқ.

Қарпачов. Буям қўшнилардан, 40 яшар. Ҳафтафаҳм, пайтавақулоқ бир одам, мўйлов қўйган, Тропачевга адъютант қатори хизмат қилади. Бой эмас. Венгерка ва чолвор кияди. Дўриллаб гапиради.

Нарцис Константинович Трембинский. Елецкийларнинг эшик оғаси ва баковули (метрдетели), 40 яшар. Суллоқ, шанги, жонсарак. Утакетган фирибгар. Ҳамма бадавлат хонадонлардаги

¹ Тароққа ўхшаш (франц.).

эшик оғалар каби башанг кийинган. Белорусча талаффузда равон гапиради.

Егор Қарташов. Иш бошқарувчи, 60 яшар. Хомсемиз, уй-қучи. Қўлига илинган нарсани ўмаради. Этаги узун бинафша ранг сюртук кияди.

Прасковья Ивановна. Қийим-кечак, ўрин-кўрпаларга қарайди, 50 яшар. Ориқ, инжиқ, заҳар хотин. Бошига дурра ўраб, қора кўйлак кийиб юради, чайналиб гапиради.

Маша. Оқсоч, 20 яшар. Сўлимгина қиз.

Анпадист. Тикувчи, хизматкор. Бир оёғи тўрда, бир оёғи гўрда, эси кирди-чиқди, меҳнатдан бели букилган.

Петр. Малай, 25 яшар. Навқирон, бақувват йигит. Қитмир ва аскиябоз.

Васька. Югурдак, 14 яшар.

БИРИНЧИ ПАРДА

Бой помешчикнинг уйи, ўнг томонда иккита дераза ҳам боққа очиладиган эшик, чап томонда меҳмонхона эшиги, тўғридагиси даҳлизга олиб чиқади. Деразаларнинг ўртасида ёйиб кенгайтирилдиган стол, столда дамка. Чап томонда, олдинда яна бир стол ва иккита курси. Меҳмонхона билан даҳлиз орасида коридорга чиқиладиган йўл.

Трембинский (*сахна орқасидан*). Бу қандай тартибсизлик! Қаёққа қарамай, ҳамма ерда тартибсизлик! Кечирилмас ҳол-ку бу ахир!..

Малай Петр ва югурдак Васька ҳамроҳлигида киради.

Бекамдан ёзма равишда кўрсатма олганман-а! Бу ерда менга ҳамма сўзсиз итоат қилиши керак! (*Петрга.*) Гапимга тушуняпсанми?

Петр. Ҳа, ҳа, тушуняпман.

Трембинский. Бекам бугун эрлари билан бу ерга қадам ранжида қиладилар... Мана, мени олдинроқ юбордилар, хўш, биз бу ерда нималар қилдик? Ҳеч нарса! (*Югурдакка дағдаға қилади.*) Сенга пишириб қўйибдими бу ерда? Қўлингни совуқ сувга урмай сандироқлаб юриш бўлса-а, сенга?! (*Унинг қулоғидан ушлаб чўзади.*) Сенга текин овқат бўлса-я! Ҳаммаларинг бир гўрсан, сенларга ош бўлса-ю, иш бўлмаса! Биламан сенларни? Жўна! Ишингга бор!

Югурдак кетади. Трембинский курсига ўтиради.

Худо ҳаққи, жоним халқумимга келди! (*Иргиб ўрнидан туради.*) Хўш, тикувчини нега ҳузуримга келтиришмайди? Ахир қаёқда юрибди у?

Петр (*даҳлизга қараб*). Тикувчи келди.

Трембинский. Келса нега кирмайди? Нимани кутяпти! Қани, кира қол, ошна, исми шарифинг нима? Анпадист киради-да, қўлини орқасига қилиб эшик ёнида тўхтайтиди. (Петрга.) Тикувчи шуми?

Петр. Худди ўзи.

Трембинский (Анпадистга). Нечага кирдинг, ошна?

Анпадист. Етмишни уриб қўйдим, отагинам.

Трембинский (Петрга). Сизларда шундан бошқа тикувчи йўқми?

Петр. Йўқ. Биттаси бор эди, яроқсиз чиқиб қолди. Соқов экан.

Трембинский (қўлини кўтаради). Шунақаям тартибсизлик бўладими?! (Анпадистга.) Хўш, қария, буйруқни адо этдингми?

Анпадист. Адо этдим, отагинам.

Трембинский. Ливреяларга ёқа ўтказдингми?

Анпадист. Ўтказдим, отагинам. Аммо лекин, отагинам... сариқ мовут етмай қолди...

Трембинский. Унда қандай илож қилдинг?

Анпадист. Менга, отагинам, қазноқдан эски, сариққина юбка келтириб беришди.

Трембинский (қўлини тўлаб). Оббо, шуям иш бўлдими? Бироқ, начора. Икки энли мовут деб овора бўлиб шаҳарга бормайдилар-ку. Бор, ишингни қил.

Анпадист кетишга чоғланади.

Менга қара, кўзингни оч! Чаққонроқ қимирла! Йўқ-са, биласанми, мен... Хўп, бора қол.

Анпадист кетади. Трембинский яна ўтиради, бироқ шу заҳоти дик этиб ўрнидан туради.

Ҳа-я, айтгандек, боғдаги йўлкаларни тозалашяпти-ми?

Петр. Бўлмасам-чи, тозалашяпти. Қишлоқдан деҳқонларни ҳайдаб келишди.

Трембинский (Петрнинг олдига хезланиб келади). Ие, сен кимсан.

Петр (ажабланиб). Нима дедилар?

Трембинский (Петрга яна ҳам яқинроқ келади). Сендан, кимсан, деб сўраяпман?

Петр (таажжуби ортиб). Менми?

Трембинский (нақ Петрнинг тумшуғи тагига келиб). Ҳа, сен, сен, сен... Ким бўласан?

Петр ўсал бўлиб, чурқ этмай Трёмбинскийга тикилиб қолади.

Гапирсанг-чи тезроқ, тилинг кесилганми, кимсан, деб сўраяпман сендан?!

Петр. Мен Петрман.

Трёмбинский. Йўқ, сен малайсан, билиб қўй буни. Вазифанг рўзгорга қарашу, чироқ тозалаш, боғ ишларига тумшуғингни суқма. Деҳқонларни ҳайдаб келишганми, бошқаларними — бу билан ишинг бўлма-син. Буни саркор ҳал қилади. Мен сендан бу ҳақда на сўраб-суриштирдим ва на жавоб кутдим. Сенинг ҳозир қиладиган ишинг саркорни чақириб келиш. Вазифанг шу.

Петр. Ана, ўзлари шу ёққа келяптилар.

Даҳлиздан Егор киради.

Трёмбинский. Э, Егор Алексеич! Жуда вақтида келдингиз-да. Лутфан айтинг-чи, боғдаги баъзи ишлар юзасидан бирор тадбир кўрдингизми?..

Егор. Ҳа, тадбир кўрдим, Нарцис Константинич. Ташвиш тортмаснилар... Кўнглингиз тамаки тусамаяптими?

Трёмбинский (*Егорнинг қўлидан тамаки олиб ҳидлайди*). Сизга ёлғон, худога чин, Егор Алексеич, эрта азондан бери тиним билмайман. Очиғини айтсам сизга, шундай катта мулкда шунчалик тартибсизлик кўрарман, деб асло ўйламаган эдим! Бунда сизнинг айбингиз йўқ, нуқсонлар хўжаликда эмас, рўзгор ишларида.

Егор. Шунақа денг.

Трёмбинский. Уйлаб кўринг-а, мисол учун созандалар борми, деб сўрадим. Ўзингиздан қолар гап йўқ, хўжайинларни иззат-ҳурмат билан кутиб олиш даркор. Саволимга ҳа, бор, деб жавоб беришди. Қани, бўлмаса, уларни бу ёққа чақиринглар, дедим. Тавба, бу ёғини эшитинг энди. Ҳар бир созанда қандайдир вазифани эгаллаган. Қайси бири полизчи, бошқаси этикдўз, контрабасчи эса қўшчи бўлиб олибди. Шуям иш бўптими? Музыка асбобларини ҳам чанг босиб ётибди. Зўр-базўр эпақага келтирдим. (*Яна тамаки ҳидлайди.*)

Егор. Серташвиш ишнинг этагидан тутгансиз-да ўзингиз.

Трёмбинский. Ҳа, дангалига айтишим мумкин, нонимни ҳалол қилиб еяпман... Хўш, созандалар эшнқ олдида туришибдими!

Егор. Эшик олдида туришган эди. Ёмғир шивалаб қолгач, емакхонага кириб кетишди: асбоблар ҳўл бўлиб қолади, дейишди. Нафсиламрда, мен уларни қувиб чиқардим. Хабар қилувчи ғафлатда қолиб, тўсатдан хўжайинлар кириб келиб қолишса нима бўлади?! Асбобларини этаклари тагида ушлаб турсалар ҳам бўлаверади.

Трембинский. Мутлақо тўғри. Чамаси, энди ҳамма иш жойида.

Егор. Кўнглингиз тўқ бўлсин, Нарцис Константинич. *(Петрга тикилади.)* Сен нега бу ерда қоққан қозикдек қаққайиб турибсан? Қани, туёғингни шиқиллат, кучала еган жойингга бориб тириш, жигар.

Петр даҳлизга чиқади. Коридордан Маша югуриб киради.

Ҳай, ҳай, ҳай, ойнмтилла, ҳовлиқиб қаёққа кетяп-тилар?

Маша. Э, қўйсангиз-чи, Егор Алексеич! Просковья Ивановна сиқиб сувимни ичганиям етар. *(Чопганча даҳлизга ўтиб кетади.)*

Егор *(Машанинг орқасидан қараб қолади, кейин Трембинский томонга ўгирилиб кўзини қисади. Трембинский тиржайди.)* Малол келмаса айтсангиз, Нарцис Константинич, соат неча бўлди?

Трембинский *(соатига қарайди)*. Чоракам ўн бир. Ҳализамон хўжайинлар келиб қолишади.

Даҳлизда Кузовкин кўринади, у тўхтаб, орқасида турган аллакимга ишора қилади. Кейин аста кириб, дераза олдидаги стол ёнига келади.

Егор. Фир этиб идорага бориб келай. Ювуқсиз оқсоқол ҳойнаҳой бетиний ювиб, соқол-мўйловини тарамагандирам. Ўпишаман деб ёпишишданам тоймайди у.

Кузовкин. Салом, Егор Алексеич!

Егор *(малол келиб)*. Э, сизмисиз Василий Семенич! Ҳозир сиздан бошқа зарур ишлар бор. *(Даҳлизга чиқади. Кузовкин деразага яқинлашади.)*

Трембинский *(у ёқ-бу ёққа аланглаб, Кузовкинни кўриб қолади)*. Э, сиз ҳам шу ердамисиз!

Кузовкин Трембинскийга таъзим қилади. Трембинский назарига илмай, бош ирғаб қўя қолади ва елкаси оша унга сўз қолади.

Хўш, нима гап? Сиз ҳам ўша ёққа бормоқчимисиз? Яъни, ёш хўжайинларни кутиб олишга чиқмоқчимисиз?.. А?

Кузовкин. Шундоқ.

Трембинский. Начора, қалай, хурсандмисиз?
(Унинг жавобини кутмайди.) Ясаниб олдингизми?

Кузовкин. Ҳи... йўғ-э...

Трембинский. Яхши... яхши... Сиз шу ерда, парроқ жойда пусиб ўтирсангиз ҳам бўлади.

Кузовкин таъзим қилади.

Ҳа, дарвоқе! Унутибман! Петр!.. Петр!.. Петрушка!.. Нима гап? Даҳлизда ҳеч ким йўқми?

Иванов (даҳлиздан мўралайди). Хизмат, буюрсинлар!

Трембинский (таажжубланиб). Маъзур тута-сиз... Сиз... томдан тараша тушгандек...

Иванов (ичкарига мўралаб турган ҳолда). Иванов, Иван Кузьмич... уларнинг улфати... (Кузовкинни кўрсатади.)

Кузовкин (Трембинскийга). Қўшимиз... Шу ерлик... Менинг меҳмоним.

Трембинский (бошини чайқаб салмоқлаб гапир-ади). Ҳозир хонаси эмас... йнгиштиринг бу гапларни, жаноблар!

Петр нақ Ивановнинг ёнидан ўтиб ичкари киради.
Иванов ўзини орқага олади.

(Петрга.) Қаёққа ғойиб бўлдинг? Орқамдан юр... Бир кўрай-чи, кабинетда аҳвол қандайкин? Ҳойна-ҳой ҳамма ишни мен айтгандек қилмагандирсан... Сен-ларга ишониб бўлармиди?!

Икковлари меҳмонхонага кетишади. Кузовкин ёлғиз қолади.

Кузовкин (пича сукутдан сўнг). Ваня... Ҳей, Ваня.

Иванов (даҳлиздан туриб). Нима?

Кузовкин. Қиравер, Ваня, ҳеч нарса қилмайди.

Иванов (секин-аста киради). Яхшиси, мен кета қолай.

Кузовкин. Йўқ, кетмайсан. Нима, шунгаям ота гўри — қозихонами? Сен менга меҳмонсан. Бу ёққа кел. Ана у ерда ўтир. Бу ер менинг ўрним.

Иванов. Юр, яхшиси, ҳужранга бора қолайлик.

Кузовкин. Айни вақтда ҳужрамга боришнинг иложи йўқ. У ерда ҳозир кўрпа қоплашяпти... Бир дунё нар олиб киришган у ерга. Шу ерам тузук-ку.

Иванов. Йўқ, яхшиси, мен уйимга кета қолай.
Кузовкин. Қўйсанг-чи, Ваня, қолгин, мана бу
ерга ўтиргин, ўтира қол. Мен ҳам ўтираман.

Кузовкин ўтиради.

Ҳозир валинеъматларимиз келишади. Қўриб қўйгин
уларни.

Иванов. Қўриб нима қилдим.

Кузовкин. Ундай дема. Ахир Ольга Петровна Пе-
тербургда турмушга чиққан-а. Куёв болани кўрайлик-чи,
қанақайкин? Яна тагин Ольга Петровна кўрмагани-
мизгаям кўп вақт бўлди. Олти йилдан ошди. Ўтир.

Иванов. Э, қўйсанг-чи, Василий Семенич, ростини
айтсам...

Кузовкин. Ўтир дегандан кейин ўтир-да. Янги
эшик оғасининг дағдағасига парво қилма. Ҳаволаси
худога! Ахир уни бу ишларга кўз-қулоқ бўлиб туриш
учун бекорга тайинлашмаган-да.

Иванов. Ольга Петровна, худо билсин, бадавлат
кишига турмушга чиққандир? (*Ўтиради.*)

Кузовкин. Хабарим йўқ, Ваня, лекин биласанми?
Эшитишимга қараганда, катта амалдормиш куёви. Наф-
силамрда, Ольга Петровнага бахт кулиб боқиши дар-
кор эди. Ахир умрининг охиригача холаси билан бирга
туриши амри маҳол-ку.

Иванов. Айтгин-айтгин, Василий Семенич, янги
барин бизларни қувиб юбормасин-да!

Кузовкин. Нега қувар экан бизни.

Иванов. Сени назарда тутяпман.

Кузовкин (*уҳ тортиб*). Биладан, Ваня, биладан.
Сен, жигар, чакана одаммасан, ҳар қалай помешчик-
сан. Менга ҳатто янги матодан уст-бош тикиб ҳам бе-
ришмайдилар. Ҳар кимдан қолганини устимга илади-
лар. Ҳар ҳолда янги барин мени бу ердан қувмайди.
Раҳматлик барин ҳар қанча баджаҳл бўлса ҳамки,
менга тил теккизмаган эди.

Иванов. Мен сенга айтсам, Василий Семенич, сен
петербурглик шоввозларни билмас экансан.

Кузовкин. Хўш, Иван Кузьмич, улар... ҳалиги-
дақами?

Иванов. Айтишларига қараганда, худонинг балоси
эмиш улар! Очиғини айтсам, уларнинг қандайлигини
ўзимам яхши билмайман, эшитганман, холос.

Кузовкин (*бир дақиқа жим тургач*). Бош омон бўлса кўрармиз. Мен Ольга Петровнага суянаман. У мени хўрлатиб қўймайди!

Иванов. Хўрлатиб қўймасмиш-а! Сени бутунлай унутиб юборгандир балки? Ахир у бу ердан онасининг вафотидан кейиноқ, қизалоқлигида холаси билан жўнаб кетган эди-а. Назаримда, ўшанда у ҳали ўн тўртга ҳам қадам қўймаган эди. Нима, у билан қўғирчоқ ўйнаганингни пеш қиласанми?! Э, овора бўласан, у сенга қиё ҳам боқмайди.

Кузовкин. Э, қўйсанг-чи, Ваня.

Иванов. Мана кўрасан.

Кузовкин. Қўй, ундай дема, Ваня, барака топкур.

Иванов. Мана қараб тур, Василий, менинг айтганим бўлади.

Кузовкин. Рост айтяпман, Ваня, бас қил... Кел, яхшиси, шашка ўйнаймиз... Хўш? Нима дейсан?

Иванов индамайди.

Бекор ўтиргандан кўра, кел, эрмак қиламиз. (*Шашкани олиб, доналарни теради.*)

Иванов (*доналарни териб*). Нимаям дердим, зап вақтини топдинг-да. Эшик оғаси ҳеч вақтда сенга қўй, ўйнама, деб айтармиди?!

Кузовкин. Нима, биз битта-яримтага халал бер-япмизми?

Иванов. Ахир хўжайинлар ҳализамон келиб қолишади-ку.

Кузовкин. Келишса, йиғиштириб қўямиз. (*Доналарни беркитади.*) Унг қўлимдами, чапидами?

Иванов. Мени айтди дерсан, Василий Семенич, бизни ҳайдашади. Чап қўлингдагиси. Сен бошла.

Кузовкин. Мен-а... Бўпти, бугун, ошна, мана бундай бошлайман.

Иванов. Оббо сен-э, даъвоинг зўр-ку, мен бу ёққа юрдим.

Кузовкин. Мен эсам бу ёққа.

Иванов. Мен бу ёққа.

Ногаҳон даҳлиздан ғала-ғовур эшитилади. Югурдак Васька ўқдек отилиб киради. «Келишяпти! Келишяпти! Нарсиц Константинич!

Келишяпти!..» Кузовкин билан Иванов сапчиб ўринларидан туришади.

Кузовкин (*қаттиқ ҳаяжонга тушиб*). Келишяпти? Келишяптимми?

В а с ь к а (*бақиради*). Хабар берувчи ишора қилди, келишаётганмиш!

Меҳмонхонадан Трeмбинскийнинг овози эшитилади: «Нима бўлди? Хўжайинлар, хўжайинлар келишяптими?» У Пётр билан бирга меҳмонхонадан чопганча чиқиб кетади.

Трeмбинский (*қичқиради*). Созандалар! Дархол жойларингизни эгалланглар!

Даҳлизга югуради. Пётр билан югурдак унга эргашади. Коридордан чопганча М а ш а чиқади.

М а ш а. Хўжайинлар келишяптими?
К у з о в к и н. Қелишяпти. Қелишяпти.

Иванов энсаси қотиб бир бурчакка суқилади. М а ш а: «Қелишяпти!»—деб қичқириб югурганча коридорга кириб кетади. Орадан бир зум ўтгач, коридордан П р а с к о в ь я И в а н о в н а ўқдек отилиб чиқади, даҳлиздан эса Трeмбинский чиқиб келади.

П р а с к о в ь я И в а н о в н а. Қелишяптими?
Трeмбинский. Қизларни чақиринг бу ёққа, қизларни!

П р а с к о в ь я И в а н о в н а (*коридор томонга қичқиради*). Қизлар! Ҳой, қизлар!

Е г о р (*даҳлиздан чопиб чиқади*). Нон билан туз қали, Нарцисс Копстантинович?

Трeмбинский (*томоғини йиртиб бақиради*).
Петр! Петр! Нон-туз! Нон-туз қани?

Коридордан башанг кийинган олти нафар қиз чиқади.

Даҳлизга кирилинглар, қизлар, даҳлизга!

Қизлар югургилашиб даҳлизга кирарканлар, эшикда Петр билан тўқнашиб кетадилар. Петрнинг қўлида катта нон ва туздон қўйилган патнис.

П е т р. Секинроқ, тентаклар!

Трeмбинский (*Петрнинг қўлидан патнисни тортиб олади-да, Егорга тутқасади*). Бу сизга... Эшикка чиқинг, бординг тез.

Уни Петр ва П р а с к о в ь я И в а н о в н а билан бирга итариб чиқариб юборади, ўзи эса уларнинг орқасидан югуриб борар экан, даҳлизда қичқиради: «Ҳой одамлар, қаёқдасиз?.. Бу ёққа келинглар!»

П е т р н и н г о в о з и. Анпадистни чақиринглар!

Б о ш қ а о в о з. Ун боши этигини тортиб олибди.

Трeмбинскийнинг овози. Кучерларни чақиринг! Кучерларни!

Қ и з л а р н и н г о в о з и. Қелишяпти! Қелишяпти!

Трембинскийнинг овози. Овозини ўчиришг, жим бўлинглар.

Ҳамма ёқ сув қуйгандек жим бўлиб қолади. Бу чоп-чоп вақтда қаттиқ ҳаяжонга тушиб, лекин жойидан жилмай турган Кузовкин қулоғини динг қилади. Туйқусдан созандалар пала-партиш «Зафар садоси, янгра...» куйини чалиб юборади. Зина ёнига карета келади, говур-говур эшитилади. Музыка тинади. «Чўлп-чўлп» ўпишганлари эшитилади... Хийла вақтдан кейин Ольга Петровна, нон ушлаган эри, унинг орқасидан Трембинский, патнис кўтарган Егор, Прасковья Ивановна, қўшчи киради. Лекин у бўсағада тўхтаб қолади.

Ольга (*эрига табассум қилиб*). Мана, ниҳоят уйда-миз, Paul.¹

Елецкий унинг қўлини сиқади.

Бошим осмонга етди! (*Хизматчиларга мурожаат қилиб*.) Миннатдорлик изҳор қилинглар! (*Елецкийни кўрсатиб*.) Сизнинг янги хўжангиз шу киши... Севинг, ҳурмат қилинг. (*Эрига*.) Rende cela, mon îmi.²

Елецкий нонни Егорга беради.

Трембинский (*икки букилиб*). Бирор амру фармонлари бўлса айтсинлар... Кўнгиллари овқат ёхуд чой тусар...

Ольга. Йўқ, маъзур тутасиз, кейин. (*Эрига*.) Сенга уйимизнинг ҳамма жойини ҳам сенинг кабинетинг-ни кўрсатаман. Ахир оз эмас, кўп эмас — етти йил бўлганим йўғ-а, бу ерда!

Елецкий. Кўрсат.

Прасковья Ивановна (*Ольганинг қўлидан шляпаси билан тўр рўмолини олаётиб*). Она қизим, кундузим...

Ольга (*унга жавобан жилмаяди ва аланглаб тева-рак-атрофни кўздан кечиради*). Уйимизам эскиб қолибди... Хоналар ҳам, назаримда, кичкина бўлиб қолгандай...

Елецкий (*меҳрибон мураббий қабалида*). Ҳамниша шундай бўлади. Сен бу ердан қизалоқлигингда кетгансан-да.

Кузовкин (*Ольгадан бир нафас ҳам кўзини узмай турган эди, энди унинг олдига келади*). Ольга Петровна, ижозат этинг... (*Унинг тили тугилади*.)

¹ Павел (*франц.*).

² Бунн бера қолинг, дўстим. (*франц.*)

Ольга (*аввалига уни танимайди*). И... э, Василий... Василий Петрович, соғлигингиз қалай? Тапимабман сизни.

Кузовкин (*унинг қўлини ўпади*). Ижозат этинг... табриклайин...

Ольга (*эрига Кузовкинни имлаб кўрсатиб*). Эски қадрдонимиз Василий Петрович...

Елецкий (*таъзим қилади*). Жуда соз, хурсандман. Ҳали ҳеч ким пайқамаган бўлса-да, Иванов ҳам узоқдан таъзим қилади.

Кузовкин (*Елецкийга таъзим қилади*). Хуш келибсиз... Бизлар ҳаммамиз... шундай хурсандмизки...

Елецкий (*унга яна таъзим қилади, кейин хотинига наст товушда*). Ким бу?

Ольга (*у ҳам наст товушда*). Қашшоқ зодагон, уйимизда кун кечиради. (*Овозини барала қўйиб*.) Қани юр, сенга уйимизни кўрсатай. Мен шу ерда туғилганман. Раў, шу ерда ўсиб-улғайганман...

Елецкий. Бажону дил кўраман, юра қол... (*Трембинскийга мурожаат қилади*.) Сиз, бемалол бўлса, маҳрамимга айтсангиз... нарсаларим эшикда...

Трембинский (*шоша-пиша*). Хўп, жоним билан. Ольга. Қани, юра қол, Раў.

Икковлари меҳмонхонага кетишади.

Трембинский (*наст товушда хизматчиларга*). Хўп, дўстларим, энди жой-жойингизга боринглар. Сиз, Егор Алексеич, даҳлизда бўлинг, хўжайин баъзи нарсаларни сўраб қолиши мумкин.

Егор билан хизматчилар даҳлизга, Прасковья Ивановна эса чўрилар билан коридорга қараб йўл олади.

Прасковья Ивановна (*бўсағада*). Боринглар, бораверинглар... Ҳа, бир гап бўлдими, нега тиржаясан, Маша? (*Кетади*.)

Трембинский (*Кузовкин билан Ивановга*). Хўш, жаноблар, нима, сиз шу ерда қолмоқчимисиз?

Кузовкин. Ҳа, қоламиз.

Трембинский. Хўп, майли... фақат қулоғингизда бўлсин, зинҳор-базинҳор... (*Қўли билан ишора қилади*.) Худо ҳаққи... йўқса, гуноҳ бизнинг бўйнимизга тушади. (*Оёқ учида юриб даҳлиз томон кетади*.)

Кузовкин (*унинг орқасидан қараб туради-да, шартта ўгирилиб Ивановга сўз қотади*). Хўш, Ваня,

ойимпошша қалай? Ё тавба, қара-я! Етилибдими жуда? Хуснини айт, очилиб кетибдими? Мени унутмабди-я. Ана кўрдингми, Ваня, гапим рост чиқди-а?

Иванов. Унутмабди... Айтгандек, нега сени у Василий Петрович деб атади?

Кузовкин. Қизиқсан-да, Ваня! Шунгайм ота гўри — қозихонами? Петрович бўлди нима-ю, Семенич бўлди нима, ўйлаб кўр, ахир ақлли одамсан-ку. Эри билан таништирди у мени. Басавлат йигит! Қандини урсин! Хушрўйгина... Рост, у амалдор бўлса керак! Бу гапга нима дейсан, Ваня?

Иванов. Билмадим, Василий Семенич. Яхшиси, мен кетай.

Кузовкин. Қўйсанг-чи, Ваня, сенга бир гап бўлдимми ўзи? Бугун кўзимга бошқачароқ кўриняпсан. Кетамандан бошқа гапни билмайсан-а. Сен менга, яхшиси, шуни айт, ойимпошша сенга маъқул бўлдимми?

Иванов. Нима ҳам дердим, тузук.

Кузовкин. Бир жилмайишининг ўзига дунёни берса арзийди. Овозини айтмайсанми? Саъванинг, йўғ-э, булбулнинг ўзгинаси. Эрини ҳам севади. Бу шундоққина очиқ-ойдин кўриниб турибди. Тўғрими, Ваня? Кўриниб турибди, а?

Иванов. Қим билсин, Василий Семенич, бўлса бордир.

Кузовкин. Уят, Иван Кузьмич, худо ҳаққи, уят. Шодликдан теримга сиғмай турсаму, сен бўлсанг... Ие, улар яна бу ёққа келишяпти...

Ольга билан Елецкий киришади.

Ольга. Ана кўрдинг, уйимиз унчалик катта эмас. Начора, борига барака.

Елецкий. Қўй, ундай дема, уйинг бинойидек, қурилиши ҳам жуда ажойиб.

Ольга. Қани юр, энди боққа чиқамиз.

Елецкий. Жоним билан... дарвоқе... сенинг бошқарувчинг билан икки оғиз гаплашсам дегандим.

Ольга (*гина қилиб*). Сенинг бошқарувчинг, деганинг нимаси?

Елецкий (*тиржайиб*). Бизнинг бошқарувчимиз билан. (*Хотинининг қўлини ўпади.*)

Ольга. Майли, сен айтганча бўла қолсин. Мен, мана, Василий Петровични олиб кетаман. Василий Петрович, юринг, боққа чиқамиз... Малол келмайдими?

Кузовкин (*мамнуниятдан чиройи очилиб*). Бема-
дол... мен... мен...

Елецкий. Оля, шляпангни кий.

Ольга. Ҳожати йўқ. (*Бошига шарф ташлайди*.)
Юринг, Василий Петрович.

Кузовкин. Ижозат этсангиз, Ольга Петровна,
сиз билан... шу ерлик... бир... қўшнимиз Ивановни
таништираман...

Иван Кузьмич уялиб, таъзим қилади.

Ольга. Танишганимизга хурсандман. (*Ивановга*.)
Биз билан боққа чиқишга майлингиз қалай?

Иванов таъзим қилади.

Қўлингизни беринг, Василий Петрович...

Кузовкин (*қулоқларига ишонмай*). Лаббай...
қандай...

Ольга (*кулиб*). Мана бундай (*қўлини олиб қўл-
тиғидан ўтказди*). Эсингизда борми, Василий Петро-
вич...

Ойнабанд эшик томон юришади. Иванов уларга эргашади.

Елецкий (*ойнабанд эшик ёнига келиб хотинининг
орқасидан қараб туради, кейин чап томондаги стол
ёнига келиб ўтиради*). Ҳой, ким бор. Бу ёққа!

Петр (*даҳлиздан чиқиб*). Хўш, хизмат!

Елецкий. Отинг нима, иним?

Петр. Петр.

Елецкий. Ҳа! Хўп, бор, бошқарувчини чақир,
оти нимади, Егормиди?

Петр. Худди шундай.

Елецкий. Қани, чақир.

Петр кетади. Орадан бир дақиқа ўтгач, Егор киради, бўсағада
тўхтаб, қўлини белига қўяди.

(*Маҳкама бошлиғининг овозига тақлидан*.) Егор,
эртага мен Ольга Петровнанинг ер мулкани кўздан ўт-
казмоқчиман.

Егор. Бош устига.

Елецкий. Қанча жон бор у ерда! Кўпми?

Егор. Тимофеев қишлоғида уч юз саксон тўрт эр-
как бор деб рўйхатга олинган. Аслида бундан кўп...

Елецкий. Қанча кўп?

Егор (*қўлига йўталади*). Ингирма нафар бўлса
керак.

Елецкий. Ҳм... Илтимос, батафсил аниқлаб, ах-
борот беринг. Парча-пурча ерлар ҳам борми?

Егор. Қўргон яхлит ер ўртасига жойлашган.

Елецкий (*Егорга тушунинқирамай қарайди*). Ҳм... экинбоп ерлар кўпми?

Егор. Етарли. Мавсумда экиладиган ер икки юз етмиш беш ботмон.

Елецкий (*яна Егорга ажабланиб тикилади*). Экинга яроқсиз қанча?

Егор (*тутилиб*). Нима десаикин!.. Буталар таги... жарлар ҳам бор... Яна, қўргон этаги... Яйлов... (*Ўзини тутиб олиб*.) Пичан ўрилади у ерда.

Елецкий (*қошини учуриб*). Аниги қанча?

Егор. Қим билади. Ўлчанмаган. Аммо лекин планда кўрсатилгани эллик ботмон чиқар-ов.

Елецкий (*ўзича*). Тартибсизлик-ку булар. (*Бақуриб*.) Ўрмон борми?

Егор. Бор, йигирма саккиз ботмон.

Елецкий (*овозини баланд қўйиб, дона-дона қилиб сўзлайди*). Бундан чиқди, ҳаммаси беш юз ботмонга бориб қолар экан-да?

Егор. Беш юз? Икки миңдан ошади.

Елецкий. Нега ундай бўлса сен... (*Тўхтайд*.) Ҳа, ҳа, мен ўзим шундай демоқчи эдим? Уқдингми?

Егор. Ҳа, уқдим.

Елецкий (*жиддий қиёфада*). Хўш, бу ердаги деҳқонларнинг ўзларини тутишлари қалай? Итоатгўйми улар?

Егор. Дуруст одамлар. Дўқ-пўписани яхши кўришади.

Елецкий. Ҳмм... Қалай, оч-яланғоч эмасми улар?

Егор. Йўғ-э, асло! Ҳаммаси ўзига тўқ.

Елецкий. Буни эртага ўзим текшираман. Сенга жавоб. Ҳа-я, айтмоқчи, менга шуни айт-чи, бу ерда яшаб юрган анави одам ким?

Егор. Кузовкин Василий Семенич — зодагон. Шу ерда кунини ўтказади. Эски бариннинг вақтида келиб қолган. У киши буни эрмак учун сақлардилар.

Елецкий. Кўпдан бери бу ердами?

Егор. Ҳа. Кекса бариннинг вафот этганига йигирма йил бўлди, Василий Семенич марҳум ҳаётлигида келган эди.

Елецкий. Ҳа, майли... Хўш, сизда идора борми?

Егор. Идорасиз иш қилиб бўлармиди?

Елецкий. Буларнинг ҳаммасини эртага кўздан кечираман. Бор энди.

Егор кетади.

Бошқарувчи, назаримда, бафаросат кўринади. Ҳай, майли, омон бўлсак кўрармиз. (*Урнидан туриб у ёқдан бу ёққа юради.*) Мана, қишлоқдаман, ўзимнинг қишлоғимдаман. Бир оз қизикроқ, лекин маза.

Даҳлиздан Тропачевнинг овози эштиради: «Келишдими? Бугун-а?..»

(*Ўзича.*) Қим бўлди бу?

Петр (*даҳлиздан чиқиб*). Тропачев Флегонт Александрич келдилар. Сизни кўришга истак билдириптилар... Буюринг, нима деб жавоб қилай?

Елецкий (*ўзича*). Буниси кимикни?.. Номи таниш-ку. (*Овозини баландлатиб.*) Чақир.

Тропачев (*киради*). Салом, Павел Николаич, bonjour.¹

Елецкий бир оз ҳайратга тушиб таъзим қилади.

Чамаси, мени танимаётгандексиз... Петербургда граф Кунцовникидаги учрашув эсингиздами?

Елецкий. Ҳа, рост... хуш келибсиз, жуда хурсандман... (*Қўлини сиқади.*)

Тропачев. Мен сизнинг кўздек қўшнингизман. Бу ердан ниҳояти икки чақирим нарида тураман. Шаҳарга тушгудек бўлсам, нақ уйингиз ёнидан ўтаман. Сизни кутишаётганларидан хабарим бор эди. Кел, бугун бориб ҳол-аҳвол сўраб келай, дедим. Лекин бемаврид келиб қолган бўлсам, ҳеч тортинмай айтинг менга. *Entre gens comme il faut.*² Қандай такалүф бўлиши мумкин?!

Елецкий. Жуда вақтида келдингиз, гарчи қишлоқ ошпаз қандай таом тайёрлаганини билмасам ҳамки, тушликни биз билан бирга қиларсиз деган умиддаман.

Тропачев (*ҳассасини ўйнаб, таманно билан гапирди*). Ё парвардигор, сизларнинг қўлингиз очиқ; феълингиз кенглигини биламан-ку. Сиз ҳам яқин кунларда меникида бўлиб, мени хурсанд этурсиз деган умиддаман... Балки ишонмасиз, келганингизга шундай хурсандманки. Бу ерда ҳалол одамлар нақадар кам,

¹ Салом. (*Франц.*)

² Ҳалол одамлар орасида. (*Франц.*)

des gens comme il faut. Et modan R?¹ Унинг сиҳати қалай? Уни қиз болалигидан биламан. Ҳа, шундоқ, мен хотинингизни жуда яхши биламан. Табриклайман. Сизни, Павел Николаич, чин қалбимдан муборакбод қиламан. Ҳе-ҳе. Ҳойнаҳой, у мени бутунлай танимас. (*Ўзига бино қўйиб, чакка соқолларини силайди.*)

Елецкий. Оля жуда хурсанд бўлади... У шу ерда турадиган ҳалиги анави жаноб билан боққа чиқиб кетган эди.

Тропачев. Э, анави биланми?! У, фаҳмимча, масхарабоз эди шекилли... Нафсиламп, у бўш-баёв одам. Дарвоқе, мен билан бир дворянин келган эди... У даҳлизда... Изн берсангиз...

Елецкий. Бажону дил... Нега даҳлизда қолди?

Тропачев. Oh, ne faites pas attention.² Шундай бўлиб қолди, ҳеч боқиси йўқ. У ҳам қашшоқлигидан меникида нон-насибасини топиб еб юрибди... Менга ҳамроҳ... Йўлда одам ёлғиз зерикади. Илтимос, безовта бўлманг... Ja vaus en prise.³ (*Даҳлизга келади.*) Карпачов! Кир, биродар!

Карпачов кириб таъзим қилади.

Мана, Павел Николаич, танишинг.

Елецкий. Жуда хурсандман.

Тропачев (*Елецкийни қўлтиғидан ушлаб, Карпачовнинг ёнидан олиб кетади, Карпачов қисилиб-қимтиниб четга чиқиб туради*). Cest bien cest bien.⁴ Кўпга келдингизми, Павел Николаич?

Елецкий. Уч ойлик отпускаи олдим.

Иккови у ёқдан-бу ёққа юради.

Тропачев. Оз... оз. Тушунаман, ортиқчасининг эвини қилолмагандирсиз. Шу муддатга ҳам аранг кўнишган бўлса керак. Ҳе-ҳе. Сиз ҳордиқ чиқаришингиз даркор. Хўш, овга ҳушингиз қалай?

Елецкий. Умрим бино бўлиб қўлимга милтиқ ушламаганман... Бироқ, бу ерга жўнашдан олдин ит сотиб олдим. Нима, бу ерда парранда кўпми?

¹ Хоним-чи? (*Франц.*)

² О, парво қилманг. (*Франц.*)

³ Утинаман сиздан. (*Франц.*)

⁴ Жуда соз, жуда соз. (*Франц.*)

Тропачев. Бор, топилади. Ижозат этсангиз, бу ёғини буйнимга оламаи. Сизга ов санъатини ўргатамиз. (*Карпачовга.*) Хўш, бизнинг Малинникда парранда борми?

Карпачов (*бурчакда турган жойида дўриллаб*). Бор, Тошлоқ Тоғда айниқса сероб.

Тропачев. Жуда соз-да!

Карпачов. Урмончи Федул тунов кунни айтувди. Горелида...

Боғдан Кузовкин ва Иванов билан Ольга келади. Карпачов жиниб, таъзим қилади.

Ольга. Эҳ, Раул, боғимиз шундай сўлимки... (*Тропачевни кўриб тўхтади.*)

Елецкий. Ижозатинг билан таништирай.

Тропачев (*Елецкийнинг сўзини бўлиб*). Афв этасиз, афв этасиз, биз эскидан танишимиз... Ольга Петровна эҳтимол мени танимас... Бунга ажабланмаса ҳам бўлади. Мен уш (*қўлини ердан бир газ баланд кўтариб*) сотте¹ танийман. (*Узига зеб беради ва жилмайиб гапиради давом этади.*) Тропачев Флегонс... Қўшнингиз Флегонс Тропачев ёдингиздами? Эсингизда борми, мен сизга шаҳардан қўғирчоқлар келтириб берардим. Ушанда сиз ёқимтой қизча эдингиз, ҳозир қарасам... (*Сўнги сўзни у чертиб гапиради, таъзим қилиб, бир қадам орқага чекинади, кейин кўнгли тўлиб қаддини ростлайди.*)

Ольга. Эҳ, мсье Тропачев, албатта-да... Сизни танидим энди... (*Унга қўлини узатади.*) Бу ерга келганимдан бери қанчалик шод-хуррамлигимни сиз билмайсиз.

Тропачев (*шакаргуфторлик билан*). Фақат келганингиздан берими?

Ольга (*унга жавобан жилмаяди*). Ёшлик чоғларим эсимга тушиб кетди... Раул, сен албатта мен билан боққа чиқишинг керак... Сенга ўз қўлим билан эккан акасни кўрсатаман... Ҳозир у мендан анча баланд.

Елецкий (*Ольгага Карпачовни кўрсатиб*). Мсье Карпачов ҳам қўшнимиз.

Карпачов таъзим қилиб, бурчакка суқилади, Кузовкин билан Иванов ҳам шу ерга қисилиб олишган.

¹ Шундайлигидан. (*Франц.*)

Ольга. Жуда хурсандман.

Тропачев (*Ольгага*). Ne laites pasattenton¹ (*овозини барала қўйиб, қўлини артар экан*). Мана, қишлоғингизга келиб, уни бошқаришни қўлингизга олдингиз... Вақт қандай тез ўтяпти...

Ольга. Сиз, умид қиламанки, тушликни бизникида қиласиз?

Елецкий. Мен аллақачон таклиф қилиб қўйганман... Pardon², исми шарифларни қандай?

Тропачев. Флегонс Александрич.

Ольга (*Елецкийни сал четга тортиб*). Бемаврид келибди-ку бу жаноб.

Елецкий. Ҳа... Лекин у дуруст одамга ўхшайди.

Тропачев (*четга чиқади ва ҳеч тортинмай лапанглаб юриб, ҳассасининг тутқасини тишлаганча Кузовкиннинг нақ тумшуғи тагига келиб унга сўз қотади*). Э, сизмисиз? Ҳўш, аҳволлар қалай?

Кузовкин. Худога шукур, чакки эмас.

Тропачев (*тирсағи билан Карпачовни кўрсатиб*). Сиз уни танийсиз-а?

Кузовкин. Бўлмасам-чи... биз танишмиз.

Тропачев. Шундоқ, шундоқ... (*Ивановга*). Сизни нима деб атардилар? Сизам шу ерданмисиз?

Иванов. Ҳа.

Ольга (*Тропачевга*). Мсье... мсье Тропачев...

Тропачев (*шартга ўгирилади*). Лаббай.

Ольга. Ахир биз сен билан эски танишмиз, мулозаматга ўрин йўқ, тўғри эмасми?

Тропачев. Афв этасиз...

Ольга. Ижозат этсангиз, хонамга борсам... Биз ҳозиргина келиб туриб эдик... У ёқ-бу ёққа қаралмаса...

Тропачев. Бемалол, Ольга Петровна... Сиз ҳам, Павел Николаич, бу ерни ўз уйингиздек билинг. Ҳе-ҳе. Биз манави жаноблар билан бир оз вақиллашиб ўтирамиз.

Ольга. Гарчи эски танишимиз бўлсангиз ҳам, сафар қўйлагида юришдан уяляпман...

Тропачев (*тиржайиб*). Бу важ-корсонга қулоқ солмасдиму, лекин хотин-қизлар пардоз-андоз, ясан-

¹ Эътибор қилманг. (*Франц.*)

² Узр. (*Франц.*)

тусаңга ўч бўлишини биламан-да... (Гапидан адашади, ўзига зеб бериб, таъзим қилади.)

Ольга (кулиб). Тилингиз ўткир экан... Сизларни вақтинча холи қўяман, жаноблар, яхши қолинг. (Меҳмонхонага кириб кетади.)

Тропачев. Павел Николаич, рухсат этинг, сизни яна бир марта муборакбод қилай... Сиз, очигини айтсам, бахтли кишисиз...

Елецкий (кулиб унинг қўлини сиқади). Ҳақ гапни айтдингиз... Фадде... Флегонс Александрич.

Тропачев. Тўхтанг, мабодо мен сизга халал бераётганим йўқми?

Елецкий. Аксинча, Флегонс Александрич. Биласизми нима? Мудабир хўжайин сифатида сиздан бир нарса сўрасам кўнглингизга оғир...

Тропачев (Павел Николаичнинг олдига келади ва қўлини олиб томоғига қўяди). Нима десангиз амрингизга мунтазирман, бемалол буюраверинг.

Елецкий. Малол келмаса, овқатдан олдин бир хирмонга бориб келсак. Узоқ эмас, боғнинг ёнгинасида.

Тропачев. Enchante!¹ Бемалол.

Елецкий. Қани, шляпангизни олинг бўлмаса. (Қаттиқ.) Ҳей, ким бор?

Петр киради.

Айт, понуштани келтиришсин.

Петр. Хўп бўлади. (Кетади.)

Тропачев. Йўқ, демасангиз Карпачов биз билан бирга боради.

Елецкий. Жуда соз...

Иккови кетади. Карпачов уларга эргашади.

Кузовкин (тўлқинланиб Ивановга мурожаат қилади). Хўш, Ваня, энди нима дейсан, қалай бизнинг Оля?

Иванов. Нима ҳам дердим, кўзга яқин.

Кузовкин. Ширин сўзлигини айтмайсанми?

Иванов. Ҳа, у эрига ўхшамайди.

Кузовкин. Нимаси ёмон унинг? Сен, Ваня, ўйлаб гапир: у катта одам, ўзини шундай тутишга ўрганган. Биласанми, хурсандлигини ошкор қилиши мумкинмас.

¹ Бош устига. (Франц.)

У ёқда уларни шунга ўргатишган. Пайқадингми, Ваня, Олянинг кўзлари қандай?

Иванов. Йўқ, Василий Семенич, пайқамадим.

Кузовкин. Худо ҳаққи, ошна, сенга тушунолмай қолдим. Яхшимас, Ваня, рост, яхшимас.

Иванов. Балки шундайдир: нима ҳам дердим. Ана, эшик оғаси келяпти.

Кузовкин (*овозини пастлатиб*). Қелса келар. Ҳеч нарса қилганимиз йўғу.

Петр билан Трёмбинский киради, Петр патнисда нонушта келтиради.

Трёмбинский (*столни саҳнанинг ўргасига суриб*). Мана бу ерга қўй, ҳазир бўл, тушириб юборма.

Петр патнисни қўйиб, дастурхонни очади, Трёмбинский дастурхонни унинг қўлидан олади.

Бу ёққа бер... Буни ўзим тўғрилайман, сен вино олиб кел.

Петр кетади. Трёмбинский дастурхонни тугиб, Кузовкинга кўз қирини ташлайди.

Тавба, баъзилар осмондан оёғини узатиб тушадими дейман-да! Биз шўринг қурғурлар бир бурда нон топиш учун бошимизни юз ёққа урамиз, улар эса тайёр ошга баковулдирлар. Хўш, қани айтинг-чи, шундай бўлгач, дунёда ҳақиқат борми? Қизиқ!

Кузовкин (*оҳиста Трёмбинскийнинг елкасига қўлини теккизади. Трёмбинский унга ажабланиб қарайди*). Деворга суйкалибсиз... Чанг бўлибди...

Трёмбинский. Ҳечқиси йўқ... тинч қўйинг.

Петр шишалар билан шампанское солиб қўйиладиган ваза кўтариб киради ва уни эшик ёнидаги кичкина столга қўяди.

Энди бор, чаққон қимирла. (*Шишани олиб стол устига қўяди.*) Айтгандек, шашкани йиғиштириб қўй... Жаноблар ўйнашга хўп вақт топибдиларми? Шуям ўйин бўлди-ку?! Нима бало, зодагонларнинг ўйиними бу?

Петр шашкани йиғиштириб қўяди.

Иванов (*оҳиста Кузовкинга*). Хайр, ошна.

Кузовкин (*секингина*). Қаёққа?

Иванов (*секин*). Уйга.

Кузовкин (*аста*). Қўй, кетма.

Егор (*дахлиздан мўралаб, ҳовлиққанча*). Нарцис
Константинич, Нарцис Константинич...
Трембинский (*аланглаб*). Нима?
Егор. Барин қаёққа кетди?
Трембинский. Хирмонга. Нега сиз у билан бир-
га бормадингиз?
Егор. Хирмонга кетдиларми... Ё, тавба...

Югурмоқчи бўлади, бироқ шу заҳоти қаддини ростлаб, қўлини
белига қўяди-да, эшик ёндорига суқилади. Ичкарига Елецкий,
Тропачев ва Карпачов киради.

Елецкий. (*Тропачевга*), Хўш vous ctes content?¹
Тропачев. Tres vieu, tres vien, tout est tris vieu...²
Э, Егор, омонмисан! Одамларингиз ичида энг яхшиси
шу, Павел Николаич... Сиз бунга бутунлай орқа қили-
шингиз мумкин.

Егор яна таъзим қилиб, кетади.

Мана, понушта ҳам тайёр экан. (*Стол ёнига келади.*)
Э! Бу ноз-неъматлар бутун бошли зиёфатга етади-ку!
Comme c'est vien servi!³ (*Таом солинган бир идиш-
нинг кумуш қопқоғини олади.*) Қалламни гаровга тика-
ман... (?) пазандаликда Сен-Жорждан қолишмайди...
Ахир Сен-Жорж балои азим-ку! Уникида юз марта...

Елецкий. Хоҳласангиз ўтирамиз. Ҳей, стул кел-
тиринг!..

Петр стуллар олиб келади, Трембинский хўжайинлар ёнида ўра-
лашади. Елецкий билан Тропачев ўтиради.

Тропачев (*Карпачовга*). Сен ҳам ўтир, Карпаче...
(*Елецкийга.*) C'est comme cela gul je l'appelle... Vous
permettre?⁴

Елецкий. Бемалол... (*Бир чеккада қисилиб тур-
ган Кузовкин билан Ивановга.*) Хўш, сизлар нега ўтир-
майсиз, жаноблар... Ўтиринглар, сўраймиз.

Кузовкин (*таъзим қилиб*). Кўп мишнатдормиз...
Тик турсак ҳам бўлаверадн...

Елецкий. Ўтиринглар, сўрайман.

¹ Маъқулми? (*Франц.*)

² Ҳаммаси жойида, жуда соз. (*Франц.*)

³ Дастурхонни қандай ажойиб безатибди-я. (*Франц.*)

⁴ Уни мен шундай деб чақираман... Ижозат этасизми?

Кузовкин билан Иванов тортиниб келиб стол ёнига ўтиришади. Тропачев ўзини кўз-кўз қилиб Елецкийнинг чап томонига ўтиради. Карпачов ўнг томонига, анча нарироққа ўтиради, унинг ёнига Кузовкин билан Иванов ўтиришади. Трёмбинский қўлтиғига сочиқ қисганча, Елецкийнинг орқасида туради. Петр эса эшик ёнида. *(Товоқнинг қопқоғини олиб)*. Қани, жаноблар, етказганига шукур.

Тропачев *(оғзида луқмаси билан)*. Partait, partait¹ ошпазингиз зўр экан, Павел Николаич...

Елецкий. Жуда ҳам хотам экансиз! Демак, сиз донни бу йил янча дуруст бўлади, деб ўйлайсизми?

Тропачев *(кавшаниб)*. Ҳа, шундай деб ўйлайман. *(Рюмкадаги винодан ҳўплаб.)* Сизнинг соғлигингиз учун! Карпачев, нега Павел Николаевичнинг соғлиғи учун ичмаяпсан?

Карпачов *(ирғиб ўрнидан туради)*. Баҳоси йўқ хўжайинга узоқ йил умр *(рюмкани бир кўтаришда бўшатади)* ва бахт-саодат тилайман. *(Ўтиради.)*

Елецкий. Раҳмат.

Тропачев *(Елецкийни тирсаги билан туртиб Карпачовга)*. Саркорликка жуда боп одам эканми-а? Нима дейсан?

Карпачов. Бўлмасам-чи! Бундан маъқулроғини қаердан ҳам топишарди?

Тропачев. Дарҳақиқат, Павел Николаич, хизматингиз йўл қўйса — жуда ҳам мазали пишлоқ экан. Хизматингиз йўл қўйса — бизнинг саркоримиз бўлардингиз!

Елецкий. Маъзур тутасиз...

Тропачев. Йўқ, мен астойдил гапиряман... *(Кузовкинга.)* Нима учун сиз Павел Николаичнинг соғлиғига ичмаяпсиз? Хўш? *(Ивановга.)* Сиз-чи?

Кузовкин *(тараддудга тушиб)*. Беҳад хурсандман...

Тропачев. Карпаче, қуй унга... тўлатиброқ қуй. Иш деган бундоқ бўпти, мулозаматга бало борми?

Кузовкин *(ўрнидан туради)*. Муҳтарам хўжайин ва рафиқаларининг соғлиқлари учун... *(Таъзим қилиб ичади ва ўтиради, Иванов ҳам таъзим қилади ва ломим демай ичади.)*

Тропачев. Ҳа, баракалла!.. *(Елецкийга.)* Шошманг... nous allous rire². У жуда қизиқ одам,

¹ Ажойиб, ажойиб. *(Франц.)*

² Қўнгил очамиз. *(Франц.)*

биноқ дастлаб ичириб маст қилиш керак. (*Қўлида ни-
чоқ ўйнаб, Кузовкинга.*) Хўш, турмушлари қалай,
Фалончи Писмадонович! Қўрмаганимгаям анча бўлди.
Фақир киши панада юрибсизми?

Кузовкин. Ҳа, худди айтганларидек юрибмиз.

Тропачев. Хўп, жуда яхши. Қалай, бу Ветрово
қўлингизга ўтай деяптими ниҳоят ёки йўқми?

Кузовкин (*ерга қараб*). Ҳазилга ишқибозсиз-а.

Тропачев. Э, қўйинг-е, қаердан топдингиз бу гап-
ни? Сизга жоним ачиганидан гапиряпман. Заррача
ҳам ҳазиллашаётганим йўқ.

Кузовкин (*уҳ тортиб*). Ҳали ҳеч қанақа ажрим
йўқ.

Тропачев. Йўғ-э!

Кузовкин. Ҳа, шундай.

Тропачев. Начора, сабр қиласиз энди! (*Елецкий-
га кўз қисиб.*) Сиз, Павел Николаич, рўпарангиздаги
жаноб Кузовкинни анойи фаҳмламанг, бу киши ҳақи-
қий помешчик, Ветрово ва Угарово қишлоқларининг
эгаси, йўғ-э, вориси, қонуний ворисидир... Қарамоғин-
гизда неча жон бор?

Кузовкин. Ветрово қишлоқчасида рўйхатга олин-
ганлар қирқ икки киши, бироқ уларнинг ҳаммаси менга
қарамайди.

Тропачев (*Елецкийга оҳиста*). Унинг ақлу ҳуши
шу Ветровода (*овозини барала қўйиб*). Неча ботмон
ерингиз бор?

Кузовкин (*дадилланиб*). Еттига бўлиб, яна баъ-
зи қонуний талаблар қондирилса, саксон тўрт ботмон-
дан кўпроқ қолади.

Тропачев. Сизга қанча жон тегади.

Кузовкин. Қанча тегиши номаълум. Аксарияти
қочиб кетган.

Елецкий. Хўш, сиз нима сабабдан мулкингизни
эгалламайсиз?

Кузовкин. Судлашиш керак-да.

Елецкий. Судлашиш? Қим билан?

Кузовкин. Бошқа меросхўрлар чиқиб қолди. Да-
лолатдан яна чакана қарзлар бор.

Елецкий. Бу иш қўзғалганига кўп бўлдими?

Кузовкин (*бир оз дадилланиб*). Ҳа, кўп бўлди.
Жони жаннатда бўлсин, барин ҳаётлигида бошланган
эди. Мулк менга қоларди-ю, пул бўлмади. Вақт ҳам

йўқ. Бўлмаса-ку, шаҳарга тушиб, югуриб-елиб, ҳара кат қилса бўларди-я. Бироқ сира қўл тегмайди. Гербли қоғознинг ўзи озмунча туради дейсизми? Мен қўли қисқа одамман.

Тропачев. Қарпаче, яна унга бир рюмка қуй.

Кузовкин (*бош тортиб*). Беҳад миннатдорман.

Тропачев. Э, олсангиз-чи. (*Ўзи ичади.*) Сизнинг соғлигингиз учун.

Кузовкин ўрнидан туради, таъзим қилиб ичади.

Анқайманг-да. Ишингиз пачава-ку. Бу аҳволда қишлоқни бой бериб қўйишингиз мумкин.

Кузовкин. Нима қилсамкин?! Мана, бир йилдан ошди, справкаларни ҳам йиғмай қўйдим...

Тропачев таънаомуз бошини чайқайди.

Тўғриси, у ерда бир одамим бор... ўшанга умид боғласам бўлади, лекин тағин ким билади дейсиз?

Тропачев (*Елецкийга кўз ташлаб*). Уша одамнинг кимлигини билсак бўладими?

Кузовкин. Бутунлай билиш қийин, ҳай, бўлганча бўлди!.. Личков Иван Архинич, танийсизми?

Тропачев. Йўқ, танимайман, ким у?

Кузовкин. Уни танимайсизми?.. У уездда суд назорати ходими... рости, илгари суд назоратида ишларди... очиги, бу ердасиз, Веневада. Ҳозир бир амаллаб кун кўриб юрибди, кўпроқ олди-сотди билан машғул.

Тропачев (*Кузовкиннинг қилиқларидан кулгиси қистаб турган Елецкийга тикилиб*). Уша жаноб Личков сизга ёрдам беришга ваъда бердими?

Кузовкин (*бир оз сукутга чўмиб*). Ваъда берди. Мен унинг иккинчи ўғлини чўқинтиришим, шу важдан у ваъда берган. Сабр қил, ишингни тўғрилаб бераман, деган. Иван Архинич пихини ёрган одам.

Тропачев. Ростдан-а?

Кузовкин. Ҳа, губернада энг ўткир одам.

Тропачев. Ахир сиз у ҳозир истеъфода, олди-сотди билан машғул, дедингиз-ку!

Кузовкин. Шундайликка шундайку-я, лекин у баҳоси йўқ одам. Очигини айтсам, уни анчадан бери кўрганам йўқ.

Тропачев. Йўғ-э.

Кузовкин. Рост, бир йилча бўп қолди.
Тропачев. Шуям оқибат бўлдимми-ю! Яхшимас.
Кузовкин. Ҳақ гапни айтдингиз, лекин иложим қанча?

Елецкий. Ўзи нима гап, бизларга ҳам гапириб беринг.

Кузовкин (*йўталади, қизишиб*). Гап шундай, Павел Николаич. Дадил гапирганим учун узр, лекин бунинг сизгаям нафи бор. Гап бундай, Ветрово қишлоғи... Умрим бино бўлиб аркони давлат ҳузурида сўзламаган эдим. Келиштириб гапиролмасам, мени афв этинг.

Елецкий. Гапиринг, бемалол гапираверинг.

Тропачев (*Карпачовга рюмкани кўрсатиб, Кузовкинга*). Яна бир рюмка отасизми, а?

Кузовкин (*бош тортиб*). Йўқ, қуллуқ...

Тропачев. Дадил бўлиш учунам-а?

Кузовкин. Ундай бўлса бошқа гап. (*Ичади ва пешанасини рўмолчаси билан артади*). Бўлмаса, эшитинг, Ветрово қишлоғи, гап шу борада кетади, мазкур қишлоқ бобом Кузовкиндан, қайсики секунд-майор Максимдан, балки у ҳақда эшитгандирсиз, туғишган ака-укаларга, Максимнинг ўғилларига, падар бузрукворим Семенга, яна тагин қадрдон амаким Никтополионга мол-ҳоли билан ўтган. Падарим Семен, бир қориндан талашиб тушган бўлса-да, ўзининг укаси, мешинг амаким билан ҳаётлигида ит-мушук бўлган, амаким фарзанд кўрмай ўлган, буни ҳисобга олиб қўйинг, ўтишман, лекин шуниси борки, амаким ўз отам Семендан кейин жоп таслим қилган. Уларнинг туғишган сингиллари бор эди... у — яъни Катерина Порфирий Ягушкинга турмушга чиққан. Порфирий Ягушкиннинг эса поляк хотинидан Илья исмли ўтакетган ароқхўр, шаккок ўғли бўлган. Ана шу Ильяга амаким Никтополион синглиси Катеринанинг тазйиқи билан бир минг етти юз сўмга вексель берган, Катерина бўлса, эри Порфирийга бир минг етти юз сўм вексель тайинлаган, боз устига, падари бузрукворимдан орага уезд суд аъзоси Галушкинни ишга солиб, яна икки минг сўмни қуртдек қилиб ундирган... дарвоқе, бу ишга Галушкиннинг хотини ҳам бош қўшган... Шу кунларда отам раҳматлик тўсатдан қазо қилган. Ана шундан кейин векселларни ундиришга киришилган. Никтополион зир

югуриб, мулкни мен бўлмаганман, мулк жияним билан икковимизники, деб даъво қилган, Катерина эса бирдан ўн тўрт қисми меники, деган, ана шу пайтда омондан тушгандек боқимандалар ҳам топилиб қолди... Фирт дахмаза! Галушкиннинг хотини бирдан дўп этиб вексель кўрсатса бўладими? Никтополион нима дейди денг, менинг ишим йўқ, жиянимнинг ўзи жавоб қилсин... Қани айтинг-чи, она сути оғзидан кетмаган бола нима ҳам дея оларди?.. Галушкин бўлса уни судга берди. Поляк хотиннинг ўғли ҳам уни, қолаверса ўғай онасини судга берди, Катеринага ҳам раҳм-шафқат қилмади... Ўнга, сенга омонлик бермайман, дейди... У эса, сен оқсочим Акулинани заҳарладинг, деб даъво қилади... Натижада уриш-жанжал авж олади. Даъвои дoston дўлдек ёғилади. Уезд судига, губернага, губернадан ёзма равишда яна уездга... Никтополионнинг ўлимидан сўнг иш ниҳоятда чигаллашиб кетди. Мен мулкка доҳил қилишни талаб қилиб турганимда, бирдан, Ветрово қишлоғини ўз вақтида солиқ тўламаганлари учун ким ошди савдосига қўйиб сотилсин, деган фармойиш келиб қолди. Ҳе йўқ, бе йўқ, немис Гангинместер ҳуқуқини рўқач қилади, бир маҳал қарасак, деҳқонлар худди оёғи куйган товукдек зир югуриб қолишди, уезд саркори бўлса, кўчадаёқ кекирдагини чўзиб, васийликка оламан, васийликка оламан, деб қичқиради... васийликка олиш йўл бўлсин... Қонуний ворисни мулкка йўлатишмади... Катерина ҳам анойи эмас, у поляк хотиннинг ўғли Илья устидан нақ ҳукуматнинг олий судига арз қилди...

Кузовкин ҳамма гур этиб кулганини кўриб, тўхтайти ва қаттиқ ўсал бўлади. Хўжайинларга ялтоқланиб, лекин кўрқа-писа қараб турган ва уларнинг вақтичоқликларида ён бериб иштирок этган Трёмбинский қийқариб кулади. Петр девор ёнида турганча тентакнамо тиржайди. Карпачов ҳушёрлик билан хахолайди. Тропачев ичаги узилгудек қотиб-қотиб кулади. Елецкий кўзини сузиб, нафратомуз кулади. Кузовкининг маърузаси давомида бир неча марта унинг этагидан торган Ивановгина бошини қуйи эгиб индамай ўтиради.

Елецкий (*Кузовкинга кулги аралаш*). Давом этинг, нега тўхтаб қолдингиз?

Тропачев. Марҳамат қилиб, ҳалиги нимайди, давом этинг.

Кузовкин. Мен... афв этасиз... безовта қилдим... агар...

Тропачев. Нима гаплигини мен билиб турибман... сиз тортињясиз... Рост эмасми, тортињясиз-а?

Кузовкин (*шаштидан тушиб*). Ҳа, шундай.

Тропачев. Буни йўқотишнинг йўли осон... (*Бўш шишани кўтаради*.) Ҳей, яна вино келтир... Vous remettre?¹

Елецкий. Марҳамат... (*Трембинскийга*.) Шампанскоедан йўқми?

Трембинский. Нега йўқ бўлади, бор...

Шампанское турган ваза ёнига чопади ва олиб келади, Кузовкин жилмайиб сюртугининг тугмасини ушлайди.

Тропачев (*Кузовкинга*). Яхшимас бу ишингиз, муҳтарам жаноб! Очиқ кўнгил улфатларнинг даврасидан тортиниш ярамайди. (*Елецкийга, шампанскоели вазани кўрсатиб*.) Ие, музга қўйилганми? Mais c'est magnifique!² (*Қадаҳга қуяди*.) Жуда яхши вино бўлса керак. (*Кузовкинга*.) Бу сизга. Йўқ деманг энди... Сал гапдан чалғидингиз, холос, бунинг айбситадиган ери йўқ... Павел Николаич, буюринг, ичсин...

Елецкий. Ветровонинг бўлгуси эгасининг соғлиғи учун! Ича қолинг, Василий... Василий Алексеич.

Кузовкин ичади.

Тропачев. Э, қойилман!

Елецкий иккови ўринларидан туришади, ҳаммалари туриб авансена томон юришади.

Зўр нонушта бўлди-да ўзиям! (*Кузовкинга*.) Хўш, бу ёни нима бўлди? Қим билан судлашасиз энди?

Кузовкин (*винодан ҳаяжонга келиб*). Қим билан судлашардим. Гангинместернинг ворислари билан-да...

Тропачев. У жаноб ким ўзи?

Кузовкин.. Қим бўларди, немис. У барча векселларни сотиб олган, баъзилар шундай олаверган дейишади.

Тропачев. Катерина нега ғафлатда қолди? Поляк хотиннинг ўғли Илья-чи?

Кузовкин. Э! Уларнинг ҳаммаси ўлиб битган.

¹ Ижозат этасизми? (*Франц*.)

² Ахир бу жуда ажойиб-ку. (*Франц*.)

Поляк хотиннинг ўғли куйиб кул бўлган. Катта кўча ёқасидаги карвон саройда ёнғин чиққан, маст бўлган у. (Иванга.) Бўлди, мунча этагимдан тортаверасан. Мен жанобларга ётиғи билан дардимни айтяпман. Буни уларнинг ўзи сўрашяпти. Ножўя иш қиляпманми, а?

Елецкий. Унга халал берманг, жаноб Иванов, гапларини мароқ билан тинглаяпмиз.

Кузовкин (Ивановга). Ҳа, шунақа. (Елецкий билан Тропачевга.) Хўш, жаноблар, мен ниманинг даъвосини қиляпман? Мен адолатни, ишларни қонуний ҳал қилинишини талаб қиляпман. Мен буни иззатталабликдан қилаётганим йўқ. Иззатталабликни ер ютсин! Сиз бизнинг устимиздан ажрим чиқаринг. Айбдор бўлсам, айбдор денг, ҳақ бўлсам, ҳақ денг...

Тропачев (унинг сўзини бўлиб). Яна бир рюмка кетадимми?

Кузовкин. Йўқ, беҳад миншатдорман, мен нимани даъво қиляпман?..

Тропачев. Ундай бўлса, ижозат этинг, сизни бир қучай.

Кузовкин (ҳанг-манг бўлиб). Шупчалик ҳурмат... Беҳад...

Тропачев. Йўқ, сиз менга жуда ёқасиз... (Уни қучиб, хийла вақт ушлаб туради.) Упиб ҳам олардим, лекин, майли, яхшиси, кейин.

Кузовкин. Ихтиёрингиз.

Тропачев (Карпачовга кўз қисиб). Қани, Карпачов, энди навбат сенга...

Карпачов (хахолаб кулиб). Қани, Василий Семенович, ижозат этинг, сизни бир бағримга босай...

Кузовкинни қучиб, у билан айланади. Ҳар ким ўзига хос кулади.

Кузовкин (Карпачовнинг қучоғидан чиқишга уриниб). Э, бас қилинг...

Карпачов. Қўй, таранг қилма... (Тропачевга.) Сиз, Флегонс Александрич, яхшиси, сиз унга қўшиқ айтишни буюринг... Бу ерда ундан ўтадиган ашулачи йўқ.

Тропачев. Ие, дўстим, ашула айтасизми?.. Марҳаматингизни дариг тутманг, истеъдодингизни бизга ҳам намоён этинг!

Кузовкин (Карпачовга). Нега мен тўғримда ёлғон-яшиқ гапларни тўқийсиз? Қанақасига мен ашулачи бўлай?

Карпачов. Раҳматлик барин тириклигида дастурхон устида ашула айтган ким эди?

Кузовкин (*овозини пасайтириб*). Барин тирик-лигидами? Ушандан бери анча қариб қолдим...

Тропачев. Қанақасига қариб қоларкансиз, қўйинг-э!

Карпачов (*Кузовкинни кўрсатиб*). Ҳам ашула айтарди, ҳам ўйнарди.

Тропачев. Шунақа дегин! Қойил! Бало экансиз-ку! Бир дўстлик қилиб юборинг-а? (*Елецкийга*.) *Ç'est un peu vulgaire*¹ бўлса ҳам ҳечқиси йўқ, қишлоқда бўлаверади. (*Кузовкинга қаттиқ*.) Нега қараб турибсиз? Бошланг: «Кўча бўйлаб»... (*Хиргойи қилади: «Кўча бўйлаб»*.) Қани?

Кузовкин. Мени шу ишдан халос қилинг, ўтинаман.

Тропачев. Жуда қайсар экансиз-ку. Елецкий, сиз айтинг унга...

Елецкий (*бўшашиброқ*). Хўш, нега энди ашула айтгингиз келмаяпти, Василий Семенич?..

Кузовкин. Ёшим ўтиб қолди, Павел Николаич, маъзур тутинг.

Трембинский (*ялтоқланиб, жанобларга тиржайиб қарар экан*). Назаримда, яқингинада ошналари-нинг (*Ивановни кўрсатади*) тўйларида хизматларини аямаган эдилар.

Тропачев. Ана, кўрдингизми...

Трембинский. Ўтириб-туриб ўйнаганча бутун хонани айланиб чиққан эдилар...

Тропачев. О, ундай бўлса бош тортишингиз поўрин... Нима сабабдан биз билан Павел Николаични ранжитмоқчисиз?

Кузовкин. Унда кўнгил майли билан ўйнаб эдим.

Тропачев. Ҳозир сиздан сўраяпмиз. Танангизга бир ўйлаб кўринг, бош тортишингизни ношукурликка йўйиш ҳам мумкин. Ношукурлик... Эҳ! Қандай катта қусур!

Кузовкин. Ахир овозимнинг мазаси йўқ. Шукроналик хусусига келсак, бошим гўрга киргунча миннат-дорман, ўзимни қурбон қилишга ҳам тайёрман.

Тропачев. Сиздан ҳеч қандай қурбонликни талаб

¹ Бу бир оз бачканалик. (*Франц*.)

қилаётганимиз йўқ... Ашула айтиб берсангиз бўлди.
Қани!

Кузовкин индамайди.

Бўла қолинг.

Кузовкин (*бир оз жим тургач, ашула бошлайди: «Кўча бўйлаб», бироқ иккинчи сўзда овози бўғилиб қолади*). Эплломайман, худо ҳаққи, қўлимдан келмайди.

Тропачев. Қани, қани, тортинманг.

Кузовкин (*унга тикилиб*). Йўқ, айтмайман.

Тропачев. Айтмайсизми?

Кузовкин. Қўлимдан келмайди.

Тропачев. Унда биласизми нима бўлади? Мана-ви қадаҳдаги шампанскоени кўряпсизми? Шунини галстугингизнинг тагига қўйиб юбораман.

Кузовкин (*ташвишланиб*). Сиз бу ишни қилмайсиз. Бунга яраша гуноҳ қилганим йўқ. Ҳеч ким менга бу тахлит... Раҳм қилинг... Бу... шармандалик...

Елецкий (*Тропачевга*). Finisser¹... Кўряпсизми, у хижолат бўляпти.

Тропачев (*Кузовкинга*). Хўш, ашула айтишни хоҳламайсизми?

Кузовкин. Қўлимдан келмайди.

Тропачев. Хоҳламайсизми? (*Олдига келиб*.)

Бир...

Кузовкин (*Елецкийга ёлворади*). Павел Николаич...

Тропачев. Икки... (*Кузовкинга янада яқин келади*.)

Кузовкин (*орқасига тисарилар экан, умидсизликка тушиб, шикаста товуш билан*). Мурувват қилинг... Нега менга озор берасиз? Сизни ахир, танимасам... Иннайкейин, ўзимам ҳар қалай зодагонларданман, буни бир ўйлаб кўринг... Қўшиқ айтолмайман... Буни ўзингиз кўрдингиз...

Тропачев. Сўнгги марта...

Кузовкин. Бас қилинг, деяртилар... Мен сизга масхара бўлиб қолдимми?!

Тропачев. Гўё бу ишлардан тамоман беҳабардексиз-а.

¹ Бас қилинг. (*Франц*.)

Кузовкин (*қизишиб*). Сиз ўзингизга бошқа масхарабоз топинг.

Елецкий. Чиндан ҳам қўйинг уни.

Тропачев. Маъзур тутасиз, ахир у қайнатангиз ҳаётлигида масхарабозлик қиларди-да.

Кузовкин. Ўтган ишга салават. (*Башарасини артади.*) Шуниси ҳам борки, бугун нечукдир каллам ғовлаб турибди.

Елецкий. Ихтиёр ўзингизда.

Кузовкин (*маъюс*). Мендан аччигингиз чиқмасин, Павел Николаич...

Елецкий. Хотиржам бўлинг! Хаёлингизга бу гап қасрдан келди?

Кузовкин. Бошқа сафар, худо ҳаққи, бажону дил. (*Хушчақчақ кўринишга тиришиб.*) Мендан ўтган бўлса... Ҳозир, лутфан кечиринг... Қизишиб кетдим, жаноблар, иложим қанча... Қариб қолдим, бор гап шу... Яна улфатчиликдан чиқиб ҳам қолганман.

Тропачев. Жуда бўлмаса, манави қадаҳни бўшатиб беринг.

Кузовкин (*шодланиб*). Бунисига бажону дил кўнаман, жон-дилимдан кўтараман. (*Қадаҳни олиб, ичади.*) Муҳтарам ва азиз меҳмоннинг соғлиғи учун...

Тропачев. Ашуланинг сира иложи йўқми?

Кузовкин (*ўзи шундоғам винодан боши айланиб турган эди, ҳозирги қадаҳдан ва ўтиб кетган хавфдан сўнг унинг бирдан кайфи оша бошлади*). Худо ҳаққи, қўлимдан келмайди. (*Кулади.*) Рост, бир вақтлар ашула айтардим... айтгандаям дурустгина айтардим. Ҳа, энди даврим ўтди. Ҳозир мен кимман? Хоксор бир одамман. Ундан ортиқ-камим йўқ. (*Ивановни кўрсатиб кулади.*) Ҳеч балога ярамайман. Э, айтганча, мени кечиринглар. Кексайиб қолдим, ҳамма гап шунда... Мана, мисол учун, қанча ичдим бугун? Бор-йўғи икки ё уч рюмка, шунга (*бошини кўрсатади*) каллам ғовлаб кетди.

Тропачев (*Карпачов билан пичирлашиб олгач*). Сизга шундай кўранияпти, парво қилманг.

Карпачов кула-кула Петрин олиб чиқиб кетади.

Хўш, нима сабабдан ишингизни бизга охиригача сўзлаб бермадингиз?

Кузовкин. А, айтмоқчи, ростдан ҳам гапим чала

қолди. Хулласи калом, мен тайёрман, буюрсангиз бас. (Кулади.) Лекин марҳаматингизни дариф тутманг... Ижозат этсангиз, ўтирсам. Негадир оёғим... ҳалиги... чалишиб кетяпти.

Тропачев (*унга стул беради*). Бош устига, ҳалиги нимаиди, ҳа, ўтиринг.

Кузовкин (*томошабинларга юзланиб ўтиради ва тез кайфи ошиб, ланж, оҳиста гап бошлайди*). Ҳалиги, қаерда тўхтаган эдим? Ҳа, Гангинместер, Гангинместер— у немис, маълум. Унга нима! Озиқ-овқат соҳасида ишлаб-ишлаб, хўп ўғирлик қилди, кейин қарабсизки, вексель меники деб турибди-да, мен чакана одам эмасман, дворянинман. Ҳа, ҳалиги, нима демоқчи эдим? Бундай деди: ё тўла, ё мулкнингга киргиз... ё тўла, ё мулкнингга киргиз... ё тўла, ё мулкнингга киргиз... ё...

Тропачев. И, ухляяпсиз-ку, биродар, уйғонинг.

Кузовкин (*сапчиб тушади ва яна мудрай бошлайди. У энди аранг гапирди*). Қим? Мен-а? Кечирасиз! Қаердан чиқди бу гап... Ҳай, бўлганча бўлди. Мен ухлаётганим йўқ. Одам деган кечаси ухлайди, ҳозир кундузи-ку. Ё кечасими-а? Мен Гангинместер тўғрисида гапиряпман... Гангинместер — ана шу Гангинместер... Гангинместер — менинг бирдан-бир душманим. Менга у-бу дейишади, мен бўлсам, йўқ, Гангин-местер, дейман. Ган-гинместер — менинг пайимни кесаётган шу.

Қарпачов қоғоздан қилинган катта қалпоқ кўтариб киради, Тропачев билан кўз уриштириб олади-да, Кузовкиннинг орқасидан нусиб келади. Трёмбинский ичаги узилгудек қотиб-қотиб кулади. Иванов бўлса қути ўчиб, шалвираганча ер тагидан қараб туради.

Унинг мени кўргани кўзи йўқлигини биламан!!! Уша Ган-гинместернинг бутун умри бўйи менга фириб бериб келганиниям биламан. Ёшлигимдан бошлаб оёғимга болта уради.

Қарпачов қалпоқни аста Кузовкиннинг бошига кийгизади.

Бироқ, мен уни кечираман... Ҳаволаси худога... Ҳа, худодан қайтсин.

Ҳамма хахолаб кулади. Кузовкин гапдан тўхтаб, ҳайрон бўлганча атрофига аланглаб қарайди. Иванов унинг олдига келиб, қўлидан чангаллаб ушлайди ва ғижиниб: «Қарасанг-чи, бошингга нима кийга-ишди... ахир сени масхарабоз қилишяпти-ку...» Кузовкин қўлини кўтариб бошига олиб боради ва қалпоқни пайпаслаб ушлайди, кейин қўлини оҳиста башарасига туширади, кўзини юма-

ди ва кўз ёши аралаш: «Гуноҳим нима, нима гуноҳ қилдим сизларга?!»—деб гўлдираганча ўкраб йиғлайди, бироқ бошидан қалпоқни олмайди. Тропачев, Трёмбинский ва Қарпачовлар хахолаб кулишда давом этишади. Петр ҳам эшикдан мўралаб кулади.

Елецкий. Қўйинг-э, Василий Семенич, уялмайсизми, шу арзимаган ҳазилгаям обидийдами?

Кузовкин (*башарасидан қўлини олиб*). Арзимаган ҳазилми бу... Йўқ, ҳазил эмас бу, Павел Николаич... (*Ўрнидан туради ва қалпоқни бошидан олиб ерга ташлайди.*) Келишингизнинг биринчи куни-я... биринчи куни... (*Овози қалтирайди.*) Кекса одамни бу кўйга солар экансиз-да... кекса одамга ҳурматингиз шуми, Павел Николаич?! Яшанг! Қайси гуноҳим учун мени лойга булайсиз? Сизга нима қилдим? Кечирасиз! Сизни кўзим тўрт бўлиб кутиб, бошим осмонга етган эди-я... Қайси гуноҳимга, Павел Николаич...

Тропачев. Бўлди, бас қилинг... бунча нола қилдингиз?

Кузовкин (*ранги ўчиб, жаҳли чиқиб*). Мен сизга гапираётганим йўқ... Мени калака қилишга сизга изн бериб қўйишди, бундан сиз хурсандсиз. Сизга гапиряпман бу гапларни, Павел Николаич. Раҳматлик қайнагангиз бир бурда нон ва эски этик эвазига мени хумордан чиққунча калака қиларди, сизнинг кўнглингиз ҳам шуни тиладимиз? Рост, унинг совғалари бурнимдан булоқ бўлиб чиққан. Хўш, сизнинг ҳам унга ҳавасингиз келдими? Эҳ, Павел Николаич! Уят, уят, отахон!.. Тагин саводхон, Петербургдан келган одамсиз-а...

Елецкий (*кеккайиб*). Менга қаранг, ҳаддингиздан ошяпсиз. Хужрангизга бориб ётиб ухланг. Сиз мастсиз... Оёқда зўрға турибсиз.

Кузовкин (*тобора ақлидан адашиб*). Мен ётиб ухлайман, Павел Николаич, ётиб ухлайман... Балки мастдирман ҳам... лекин менга ким ичирди? Гап бунда эмас, Павел Николаич. Сиз мана бу гапга эътибор қилинг. Сиз биринчи келган кўнингизоқ ҳамманинг кўзи олдида кулги қилдингиз, лойга топтадингиз... борди-ю, мен бор гапни очиб ташласам-чи...

Иванов (*шивирлаб*). Эсингни йиғ, Василий.

Кузовкин. Жим тур! Қани, марҳаматли хўжам, очиб ташласам-чи.

Елецкий. Э! У бутунлай маст-ку! Оғзидан чиққан гапни ўзиям билмайди.

Кузовкин. Афв этасиз... Мен мастман, лекин ни-
ма деяётганимни биламан. Мана, сиз ҳозир катта тўра-
сиз. Петербурглик амалдорсиз, савод ҳам чиқаргансиз,
албатта... Мен-чи, мен масхарабозман, аҳмоқман, бисо-
тимда сариқ чақа ҳам йўқ, гадойман, текинхўрман...
ана билдингизми, мен кимман? Мана, сиз уйландингиз?
Хўш, кимга уйландингиз, а?

Елецкий (*Тропачевни олиб кетмоқчи бўлади*).
Маъзур тутасиз, бундай бемаънилик бўлар деб ўйла-
магандим...

Тропачев. Мен ҳам, лекин мен айбдорман, бўй-
нимга оламан...

Елецкий (*Трембинскийга*). Илтимос, олиб кетинг
уни... (*Меҳмонхонага кетмоқчи бўлади*).

Кузовкин. Шошманг, марҳаматли жаноб... Сиз
менга ҳали кимга уйланганингизни айтганингиз йўқ...

Меҳмонхона эшигида Ольга кўринади ва ҳанг-манг бўлиб
тўхтаб қолади. Эри, унга, кет, деган ишора қилади. Лекин Ольга
тушунмайди.

Елецкий (*Кузовкинга*). Боринг, боринг...

Трембинский (*Кузовкиннинг олдига келиб, уни
қўлидан ушлайди*). Юринг.

Кузовкин (*уни итариб*). Тортма мени! (*Елецкий-
нинг орқасидан*.) Сиз, тўрам, таниқлик одамсиз, а, рост
эмасми? Сиз Ольга Петровна Коринага уйлангансиз...
Коринлар деган фамилия ахир ғалати, хашаки фами-
лия-ку... биласизми, Ольга Петровна ким? У... у менинг
қизим!

Ольга ғойиб бўлади.

Елецкий (*худди яшин ургандек таққа тўхтаб*).
Сиз... Сиз ақлдан озибсиз...

Кузовкин (*бир оз жим тургач, бошини чангал-
лайди*). Ҳа, ақлдан озибман...

Қоқила-суқила чопиб чиқади. Орқасидан Иванов отилади.

Елецкий (*Тропачевга*). У жинни бўп қопти...

Тропачев. Ў... ў... бўсам-чи!

Икковлари аста меҳмонхонага юришади. Трембинский билан
Карпачов бир-бирларига ҳайрон бўлиб тикилишади.

Парда тушади

Иккинчи кўриниш

Воқеа эски услубда безатилган ҳашаматли меҳмонхонада ўтади. Унг томонда залга кириладиган эшик, чап томондагисидан Ольга Петровнанинг кабинетига кирилади. Ольга диванда ўтирибди, ёнида Прасковья Ивановна тик турибди.

Прасковья Ивановна (*андак сукутдан сўнг*). Қани, ойимпошша, буюринг, хизматингизга қизлардан қайси бирини оласиз?

Ольга (*тақатсизланиб*). Хоҳлаганингни беравер.

Прасковья Ивановна. Акулина ғилай, лекин жуда боодоб қиз, Марчукнинг қизи Марфаям ундан қолишмайди, шуларни оласизми?

Ольга. Майли. Айтмоқчи, анави кўҳликкина... Ҳаво ранг кўйлакли қизнинг... оти нима?..

Прасковья Ивановна (*ажабланиб*). Ҳаво ранг кўйлакли... Ҳа, топдим! Сиз Машкани сўраётган чиқарсиз. Ихтиёр сизда, лекин шунақанги шўхки, азбаройи шифо, унақаси кам бўлади! Ҳеч кимга бўй бермайди, хулқиям чатоқроқ. Тағин ўзингиз биласиз.

Ольга. Унинг афт-ангори менга маъқул бўлди, аммо энгилтак бўлса...

Прасковья Ивановна. Энгилтак, жуда энгилтак. Тўғри келмайди. У сариқ чақагаям арзимайди. (*Пича ўйлаб.*) Бай-бай-бай, ойимпошша, кўз тегмасин, жуда очилиб кетибсиз-да! Ойингиз раҳматликнинг ўзи бўлибсиз-қўйибсиз! Кўзимиз қувончисиз... Қараб тўймаймиз... Марҳамат қилиб қўлчангизни беринг, ойимпошша...

Ольга. Хўп яхши, Прасковья, энди бора қол.

Прасковья Ивановна. Жоним билан. Лекин бирор нарса керак эмасми?

Ольга. Йўқ, ҳеч нарса керак эмас.

Прасковья Ивановна. Ихтиёрингиз. Бўлмаса Акулина билан Марфага тайинлаб қўяман...

Ольга. Яхши, бор. (*Прасковья кетмоқчи бўлади.*) Айтгандек, Павел Николаичга хабар қил, уни кўришим керак...

Прасковья Ивановна. Жоним билан. (*Кетади*).

Ольга (*ёлғиз*). Бу қанақа гап? Кеча қулоғимга қандай гап чалинди?.. Туни билан мижжа қоққанним йўқ. Анави чол ақлдан озибди... (*Ўрнидан туриб, у ёқ-*

бу ёққа юради.) «У менинг қизим...» Ҳа, ҳа, айнан шу гап. Ахир бу тентаклик-ку... (Тўхтайди.) Раулнинг ҳали ҳеч гапдан хабари йўқ... Ана, ўзи ҳам келяпти.

Елецкий киради.

Елецкий (унинг олдига ташвишли қиёфада келиб). Мени йўқлатибсанми, Оля?

Ольга. Ҳа... Сенга бир илтимосим бор эди... Боғдаги кўл ёнидаги йўлкани ўт босиб кетибди... Уйнинг олдини тозалашибди-ю, у ерни унутиб қўйишибди... Буюр, тозалашсин.

Елецкий. Буюрдим.

Ольга. Шунақами?! Миннатдорман... Яна шуниям буюргинки, сигирларимнинг бўйнига тақиш учун шаҳардан қўнғироқчалар сотиб олишсин...

Елецкий. Ҳаммаси бажо қилинади. (Кетмоқчи бўлади.) Бошқа ҳеч қандай кўрсатма йўқми?

Ольга. Нима қилди... Ишинг борми у ёқда?

Елецкий. Идорадан счётларни олиб келишди.

Ольга. Шунақами?! Ундай бўлса, сени ушламайман. Тушликдан олдин ўрмон ёқасига бориб бир айланиб келармиз-а?..

Елецкий. Албатта... (Яна кетмоқчи бўлади.)

Ольга (у эшик олдида боргунча қараб туриб). Раул.

Елецкий (ўгирилиб). Нима?

Ольга. Менга гапириб бер... кеча сўрашга қўлим тегмади. Нонушта вақтида қандай можаро чиқди орангизда?

Елецкий. Ҳа! Ҳеч нарса. Шундоқ бўлиб қолди. Алам қиладигани шуки, биз келган куни шу кўнгилсизлик юз берди. Очиги, бунга қисман мен айбдорман. Анави, чол Кузовкинни ичириб маст қилмоқчи бўлдик, аниқроғи, бу фикр қўшнимиз, биласан-ку, мсье Тропачевдан чиқди. Чиндан ҳам чол аввалига кайфимизни чоғ қилди, валақлади, ҳар балоларни гапирди, кейин шовқин кўтариб, алжишга тушди; ҳечқиси йўқ... Гапиришга арзимамайди.

Ольга. Шунақами?! Менга бўлса...

Елецкий. Э, йўқ, йўқ... Бундан кейин эҳтиёт бўлиш керак. Энг яхшиси шу. (Бир оз ўйлаб.) Айтгандек, мен чорасини кўриб қўйдим...

Ольга. Ростдан-а?

Елецкий. Ҳа. Биласанми, бу арзимаган иш бўлса

ҳамки, барибир одамлар кўрди... эшитди. Туппа-тузук хонадонда бундай ишнинг бўлиши яхши эмас. Шунинг назарда тутиб кўрсатма бердим.

Ольга. Қандай кўрсатма бердинг?

Елецкий. Мен... ҳалиги, биласанми?.. Мен у чолга, сен можаро деб атаган кечаги дилсиёҳликдан кейин, бизнинг уйимизда қолишингиз сизнинг ўзингиз учун кўнгилсиз бўлади, деб тушунтирдим. У дарҳол гапимга тўла-тўқис қўшилди; ахир кайфи тарқаб кетган-да... Албатта у камбағал, тирикчилигини ўтказолмайди... Шунинг эътиборга олиб, унга сенинг бирор қишлоғингдан ҳужра ажратиб бериб, маош ва хўрак тайинлаш мумкин... Унинг кўнглидагидек иш бўлади... уни ҳеч нарсага зориқтиришмайди.

Ольга. Польша, назаримда, сени арзимаган нарса учун уни... ҳаддан ортиқ жазолаяпсан... У бу ерда жуда кўпдан бери туради... Урганиб қолган... мени қиз болалигимдан билади... Рост, уни шу ерда қолдирса ҳам бўлади.

Елецкий. Оля... йўқ... бу ерда бошқа гап бор... Албатта чолдан қаттиқ гина қилмаса ҳам бўлади... боз устига, миясиям жойида эмасди... бироқ ҳар қалай, бу ишни менга қўйиб бер... Такрор айтаман, бу ерда бошқа гап бор... Муҳим гап...

Ольга. Ўзинг биласан.

Елецкий. Дарвоқе, йўлга ҳозирланиб турибди у.

Ольга. Лекин у мен билан хайрлашмай кетмас?

Елецкий. Менимча, у хайрлашгани келади. Борди-ю, кўнглингга ёқмаса, уни қабул қилмаслигинг ҳам мумкин.

Ольга. Аксинча, мен у билан суҳбатлашнишга орзумандман.

Елецкий. Ихтиёринг, Оля... аммо мен маслаҳат бермасдим... Юрагинг ачишади, ҳар қалай у чол, сени ёшлигингдан билади... Очиғини айтсам, фикримни ўзгартириш ниятим йўқ...

Ольга. Э, йўқ, кўрқма... Чинини айтсам, хайрлашмай кетиб қоладими деб хавотирдаман... Барака топ, айт, хабар олишсин, кетдими, йўқми?

Елецкий. Ҳозир. *(Кўнгироқ чалади)*. Vous ites jolue comme un unge, awourd'hui.¹

¹ Бугун фариштадек чиройлисиз (франц.)

Петр (*кириб*). Хизмат, буюрсинлар!
Елецкий. Қани, бориб биллиб кел-чи, биродари азиз, Кузовкин кетибдими-йўқми? (*Ольгага тикилиб*.)
Келиб хайрлашиб кетсин.

Петр. Бош устига. (*Кетади*.)

Ольга. Поль... Сенга бир ўтинчим бор.

Елецкий (*ширинсўзлик билан*). Майли, айт...

Ольга. Менга қара... Уша Кузовкин келгач... мени у билан холи қолдир.

Елецкий (*бир оз сукут сақлаб, совуққина тиржа-ийиб қўяди*). Менимча... унда сенга... поқулай бўлади.

Ольга. Йўқ, гапимни ерга ташлама, унда ишим бор... Ундан сўрашим керак... Ҳа, мен у билан холи гаплашмоқчиман.

Елецкий (*унга қаттиқ тикилиб*). Сеп... кеча... бирор нарсани...

Ольга (*эрига беғараз тикилиб*). Нима?

Елецкий (*шоша-пиша*). Ҳай, ўзинг биласан, таъбинг... Ана, ўзи ҳам келяпти шекилли.

Кузовкин киради. Ранги докадек оқ.

Ольга. Салом, Василий Петрович...

Кузовкин индамай таъзим қилади.

Саломатмисиз. (*Елецкийга*.) Eh binn, montemi? Je vous en prie.¹

Елецкий (*хотинига*). Oui, oui.² (*Кузовкинга*.) Сиз йўл тарадудини батамом кўриб қўйдингизми?

Кузовкин (*бўғиқ овозда, базўр*). Ҳа, батамом.

Елецкий. Ольга Петровнаинг сизда икки оғиз гапи бор экан... сиз билан хайрлашмоқчи... Сиз, бирор нарса керак бўлса, ҳеч тортинмай унга айтаверинг. (*Ольгага*.) Au revoir...³ Ахир сен бу билан узоқ қолиб кетмассан?

Ольга. Билмайман... узоқ қолмасам керак.

Елецкий. Ундай бўлса, яхши... (*Залга чиқиб кетади*.)

Ольга (*диванга ўтириб, Кузовкинга курсини кўрсатади*). Утиринг, Василий Петрович...

Кузовкин таъзим қилади, лекин ўтирмайди.

¹ Қани, дўстим? Сўрайман (франц.).

² Хўп, хўп. (Франц.)

³ Хайр. (Франц.)

Утиринг, илтимос қиламан.

Кузовкин ўтиради, Ольга бир муддат гапни нимадан бошлашни билмайди.

Эшитишимча, кетаётган эмишсиз?..

Кузовкин (*ерга қараб*). Шундай.

Ольга. Менга Павел Николанч айтди... Ишонинг, бундан мен жуда хафа бўлдим...

Кузовкин. Ташвиш чекманг... Кўп миннатдорман...

Ольга. Сиз... янги жойда ҳам яхши, ҳатто бу ердагидан яхшироқ яшайсиз... Кўнглингиз тўқ бўлсин... мен тайинлаб қўяман.

Кузовкин. Кўп миннатдорман! Билиб турибман, бундай марҳаматга лойиқ эмасман. Бир бурда нону, каталакдек жой бўлса бўлди... ортигининг кераги йўқ менга. (*Андак сукутдан сўнг, ўрнидан туради.*) Энди, ижозатингиз билан хайрлашайлик... Гуноҳ иш қилиб қўйдим... Кечиринг мияси ачиган чолми...

Ольга. Мунча шошмасангиз... Сабр қилдинг.

Кузовкин. Майли, сиз айтгандек бўла қолсин. (*Яна ўтиради.*)

Ольга (*бир оз ўйлаб*). Менга қаранг, Василий Петрович... очигини айтиш-чи, кеча эрталаб сизга нима бўлди ўзи?

Кузовкин. Гуноҳкорман, Ольга Петровна, катта гуноҳ қилиб қўйдим.

Ольга. Ахир сиз қандай қилиб...

Кузовкин. Барака топинг, Ольга Петровна, суриштирманг... Фойдаси йўқ. Катта гуноҳ қилганим рост. Павел Николаич жуда тўғри қиялптилар. Менга бундан баттароқ жазо бериш керак эди... Бошим гўрга киргунча дуоларини қиламан.

Ольга. Очигини айтсам, катта гуноҳ иш бўлганини мен кўрмайман... Сиз ёшингиз ўтиб қолган одамсиз... Чамаси, винодан чиқиб қолган кўринасиз, бир оз ғовға чиқарган бўлсангиз...

Кузовкин. Йўқ, Ольга Петровна, мени оқламанг. Икки қўлмни кўксимга қўйиб, таъзим қиламан, гуноҳим ўзимга маълум.

Ольга. Балки сиз, эримга ёки Рогачевга қаттиқ ботадиган бирор сўз айтгандирсиз?..

Кузовкин (*бошини эгиб*). Гуноҳкорман.

Ольга (*ҳаяжонланиб*). Менга қаранг, Василий Петрович, оғзингиздан чиққан сўзларни яхши эслайсизми?

Кузовкин (*чўчиб тушади, Ольгага тикилиб, бо-сиқ гапиреди*). Қайдам... қайси сўзларни?..

Ольга. Сиз алланарса деганмишсиз...

Кузовкин (*ошиқиб*). Ёлгон сўзлаб эдим, Ольга Петровна, бугунлай ёлгон гапни айтгандим. Оғзимга келганини қайтармабман. Гуноҳқорман. Ақлим жойида эмасди.

Ольга. Бироқ... бу гап каллангизга қаердан кела қолди...

Кузовкин. Қим билсин. Телбалик бу. Тан оламан, ичкиликдан қайтибман. Ичиб олгач, эсимни йўқотиб қўйибман. Худо билсин, нималар деб алжидим. Шунақа бўлиб туради ўзи. Хулласи калом, ҳаммасига ўзим гуноҳқорман, қилмишимга яраша жазойимни тортдим. (*Ўрнидан турмоқчи бўлади.*) Ижозатингиз билан хайрлашсам энди Ольга Петровна... Утинаман, ёмон одам эди деб эсламанг.

Ольга. Мен шунисига иқрорманки, сиз мен билан очиқ гаплашишни истамаяпсиз. Мендан қўрқманг... Ахир мен Павел Николаич эмасман-ку... Майли, ундай ҳайиқасиз, деб гумон қилайлик... Сиз уни билмайсиз... Кўриниши шунақа ўзи — қаҳрли, мендан нега энди чўчийсиз... Ахир сиз мени болалигимдан биласиз-ку.

Кузовкин.. Ольга Петровна, қалбингиз фаришталарникидек пок... Бечора чолга шафқат қилинг.

Ольга. Афв этасиз! Мен, аксинча, истардимки...

Кузовкин. Менга болалигингизни эслатманг... шундоғам юрагим туз сепгандек ачишяпти... Оҳ, қандай оғир-а! Қариган чоғимда уйингиздан ўз айбим билан бош олиб кетмоқдаман...

Ольга. Менга қаранг, Василий Петрович, дардингизга даво топса бўлади... бироқ мен билан ошқора гаплашинг... Гапимга қулоқ солинг... мен... (*Тўсатдан ўрнидан туради ва сал четга чиқади.*)

Кузовкин (*орқасидан тикилади*). Безовта бўлманг, Ольга Петровна, қўйинг, арзимаиди. Мен ўша ерда ҳам ҳақингизга дуо қиламан. Сиз аҳён-аҳёнда мени эсга олиб қўйинг, чол Василий Кузовкин менга садоқатли одам эди, денг...

Ольга (*яна Кузовкинга мурожаат қилиб*). Василий

Петрович, сиз чиндан ҳам менга содиқ одаммисиз, чиндан ҳам мени яхши кўрасизми?

Кузовкин. Эҳ, ойимпошша, ўл денг, ўлишга тайёрман.

Ольга. Йўқ, мен сизга ўлимни раво кўрмайман, мен ҳақиқатни хоҳлайман, бор гапни билишни истайман.

Кузовкин. Хўп бўлади.

Ольга. Мен... мен сизнинг сўнгги сўзларингизни эшитиб қолдим.

Кузовкин (*тутила-тутила*). Қайси... сўзимни?..

Ольга. Мен... ҳақимда айтган сўзингизни.

Кузовкин ўрнидан туради ва тиз чўкади.

Шу гап ростми?

Кузовкин (*дудуқланиб*). Узр, олиҳимматлик билан кечиринг мени... Телбалик — ахир сизга айтдим-ку... (*Овози бўғилиб қолади.*)

Ольга. Йўқ, сиз менга бор гапни очиқ айтишни нистамаяпсиз.

Кузовкин. Телбалик, Ольга Петровна, кечиринг...

Ольга (*уни қўлидан чангаллаб*). Йўқ, йўқ... худо ҳаққи... худони ўртага солиб сўрайман... ўтинаман, айтинг, шу гап ростми? Ростми?

Жимлик.

Нега мени қийнайсиз?

Кузовкин. Хуллас, сиз ҳақиқатни билмоқчимсиз?

Ольга. Ҳа. Айтинг, шу ростми?

Кузовкин бошини кўтариб Ольгага тикилади... Ичида қаттиқ кураш кетаётгани башарасидан зоҳир... У бирдан бошини қуйи солиб, шивирлайди: «Рост». Ольга тезгина унинг ёнидан жилади ва қотиб қолади... Кузовкин башарасини қўллари билан яширади. Залнинг эшиги очилиб, ичкарига Елецкий киради. У ҳалигача тиз чўкиб ўтирган Кузовкинни пайқамай хотинининг олдига келади.

Елецкий. Хўш, гаплашиб олдингми? (*Ҳанг-манг бўлиб тўхтади.*) A voilà, je vous ai det...¹ Мана энди у узр сўраяпти.

Ольга. Поль, бизни холи қўй...

Елецкий (*ҳайрон бўлиб*). Mais, mo chire...²

¹ Ана, айтмадимми (*франц.*).

² Ахир, жонгинам (*франц.*).

Ольга. Утинаман, ёлбораман, холи қолдир...

Елецкий (*бир оз ўйлаб*). Ихтиёринг... бироқ умид қиламанки... бу жумбоқни менга тушунтириб берасан...

Ольга калласини ликиллатиб розилик ишорасини қилади. Елецкий оҳиста чиқади.

Ольга (*тез-тез юриб залнинг эшиги олдига боради ва уни қулфлаб ҳамон тиз чўкиб ўтирган Кузовкиннинг ёнига қайтади*). Туринг... туринг деяпман сизга.

Кузовкин (*туради*). Ольга Петровна... (*Чамаси, у нима дейишни билмайди.*)

Ольга (*унга диванни кўрсатиб*). Ўтиринг бу ерга.

Кузовкин ўтиради. Ольга сал нарироқда унга ўгирлиб туради.

Василий Петрович... менинг аҳволимни тушунасизми?

Кузовкин (*заиф товушда*). Ольга Петровна, кўриб турибман... Рост, мен ақлдан озганман. Илтифот қилиб мени қўйиб юборинг, йўқса яна бир балони бошлайман... Нима деётганимни ўзимам билмайман.

Ольга (*ҳаллослаб*). Йўқ, овора бўлманг, Василий Петрович. Гишт қолипдан кўчди. Энди сиз гапингиздан тонолмайсиз... Сиз ҳамма гапни менга айтишингиз керак... бор ҳақиқатни.

Кузовкин. Ахир мен...

Ольга (*шоша-пиша*). Мен сизга қайта-қайта гапиряпман, менинг аҳволимни тушунсангиз-чи, ўзингизнинг ҳам... Ёки ойимга тухмат қилдингизми, у ҳолда ҳозироқ йўқолинг ва қорангизни ҳам кўрсатманг... (*У эшик тутқичига қўл чўзади... Кузовкин ўрнидан турмоқчи бўлади-ю, лекин яна ўтириб қолади.*)

Кузовкин (*диққат бўлиб*). Ё парвардигор!

Ольга. Мен ҳаммасини билишни хоҳлайман... Сиз менга бутун гапни гапириб беришингиз керак... Эшитдингизми?

Кузовкин (*умидсизланиб*). Ҳа, ҳа, албатта... Сиз ҳаммасини билиб оласиз... бошимга шундай фалокат тушгач, иложим қанча... Бироқ, Ольга Петровна, менга бундай тикилманг... бўлмаса мен... рост... бардош беролмайман...

Ольга (*жилмайишга уриниб*). Василий Петрович, мен...

Кузовкин (*бўшашибгина*). Мени... мени Василий Семенич дейишади, Ольга Петровна...

Ольга шолғомдек қизариб кетади ва билинар-билинемас кифтини учириб қўяди. У ҳамон Кузовкиндан нарироқда туради.

Хўш... начора... гапириб беришни талаб қиляпсизми?..

Ольга (қизариб, саросимага тушиб). Василий Семенич, ихтиёрингиз... Токи мен...

Кузовкин (ўпкаси тўлиб). Сиз бундай қилсангиз мен гапиролмайман.

Ольга (унга қўлини чўзиб). Тинчланинг... гапиринг... Аҳвол-руҳиямни кўриб турибсиз-ку... Ўзингизни қўлга олинг.

Кузовкин. Хўп бўлади, ойимпошша, Ольга Петровна. Хўш, айтинг, нимадан бошлай. Ё раббий!.. Ҳа, дарвоқе, мана бундай. Ижозат этсангиз, даставвал, ўзим хақимда икки оғиз ҳикоя қиламан. Хўп, ҳозир, ҳозир... Йигирмалардан сал ошган эдим... Айтиш мумкинки, камбағал оилада туғилганман, кейинчалик, мен сизга айтсам, бегуноҳдан-бегуноҳ сўнгги бурда нон-насибамдан маҳрум бўлганман... Дарвоқе, ҳеч қандай тарбия кўрмаганман... Падарингиз раҳматлик...

Ольга сапчиб тушади.

жойи жаннатда бўлсин!.. Менга раҳмилари келиб, бирор иш топиб бергунимча менинг уйимда яшаб тур, дедилар, бўлмаса ўлиб кетардим. Шундай қилиб падарингизнинг уйига келиб қолдим. Турган гапки, хизмат топиш ўлимдан қийин эди, шу кўйи ўша ерда қолиб кетдим. Падарингиз у вақтларда бўйдоқ эдилар, ордан икки йилча ўтгач, ойингизга совчи қўйдилар ва уйландилар. Шундан кейин бирга тура бошлашди... икки ўғил кўришди, лекин кўп ўтмай улар қазо қилишди. Сизга очиғини айтсам, Ольга Петровна, раҳматлик падарингиз қайсар одам эди, азбаройи худо, бунақаси кам бўлади! Қўлиям югурдак эди, жаҳли чиққанда ўзини йўқотиб қўярди. Ичкиликниям яхши кўрарди. Ҳар қалай яхши одам эди. У менинг валинеъматим эди. Хуллас, аввалига у, яъни падарингиз, раҳматлик ойингиз билан иноқ яшади... Бироқ бу узоққа бормади. Ойингиз раҳматлик, жойи жаннатда бўлсин!.. Мен сизга айтсам, фариштадек покиза, ҳусни баркамол аёл эди... Нимаям дердик! Тақдир! Уша пайтда ёнимизга бир хотин кўчиб келди... Падарингиз бирдан унга илашиб қолса бўладими... Ольга Петровна, мени олиҳимматлик билан кечиринг, борди-ю мен...

Ольга. Давом этинг.

Кузовкин. Ахир буни ўзингиз талаб қилдингизку. (Башарасини силайди.) Ё парвардигор, мен гуноҳкор бандангни ўз паноҳингда асра! Шундай қилиб, падарингиз ўша қўшни хотинга ўралашиб қолди, худоё дўзахда куйсин у! Уникига худонинг берган куни қатнай бошлади, аксари вақтлар кечаси уйга қайтмай қўйди. Ишлар чаппасига кетди. Ойингиз баъзан уззукун мум тишлагандек чурқ этмай ёлғиз ўтирар, гоҳо кўз ёши қилар эди... Мен, турган гапки, ёнида ўтирардим, юрак-бағрим эзилиб хун бўлса ҳамки, тишимни тишимга қўярдим, лом-мим деёлмасдим. Менинг алмойи-алжойи сўзларим унинг ярасига малҳам бўлармиди, деб ўйлардим! Бошқа қўшни помешчиклар ҳам падарингизникига ўлганларининг кунидан келишарди, у ўзининг такаббурлиги билан уларни уйингиздан бездирган эди, шу ваядан ойингиз шўрлик дардлашиб кўнгил очай деса, дардлашадиган одами йўқ эди... Боёқиш баъзида дераза олдида йўлга, далага кўз тикиб ўтирарди, китобам ўқимасди. Бу вақтга келиб, сабаби ёлғиз худога аён! Падарингизнинг феъли айниб кетди. Ҳеч ким оғир ботадиган бир оғиз сўз айтмаса ҳам ўзидан-ўзи тажанг бўлаверарди. Қаҳри қаттиқ бўлиб қолди! Қизиги шуки, ойингизга рашқ қиладиган одат чиқарди, ё худо, рашқ қилишга одам бўлсаям майли эди! Ўзи жўнаб қолларди-ю, уни қамаб кетарди, тавба! Арзимаган нарсага-ям газаби жўш урарди. Ойингиз унинг олдида ўзини қанча хоксор тутса, у шунча жаҳлга минарди. Ниҳоят, ойингиз билан бутушлай гаплашмай қўйди, ундан юз ўгирди! Эҳ, Ольга Петровна! Ольга Петровна! Ушанда ойингиз гамдан адои тамом бўлди! Сиз уни эслолмай-сиз, Ольга Петровна, у бандаликни бажо келтирганда, қўзичоғим, сиз жуда кичкина эдингиз. Бундай кўнгилчан аёл ҳозир бутун ер юзида топилмаса керак. Падарингизни жон-дилидан севар эди-я! Падарингиз унга қарамасдиям, у бўлса менга яккаш у ҳақда гапирарди, қандай қилиб ёрдам берсам экан, қандай қилиб кўнглини олсам экан, деб ўйларди. Кунлардан бир куни падарингиз бирдан сафарга отланиб қолди. Қаёққа денг? Иш билан Москвага кетяпман, ёлғиз ўзим, деди, қаёқда ёлғиз, биринчи қўналғадаёқ қўшни хотини уни кутиб олган. Шу тахлит улар бирга жўнашди ва олти ой дом-дараксиз кетишди, олти ой-а. Ольга Петровна! Падарингиз бу вақт ичида уйга битгаям

хат ёзмади! Бир куни лоп этиб кириб келди, қовоғидан қор ёгади денг, тажанг... Кейин билсак, қўшни аёл уни ташлаб кетган экан. У ўз хонасига қамалиб олди, қорасиниям кўрсатмайди денг. Бундан ҳамма таажжубга тушди. Раҳматлик ойингизнинг охири сабр косаси тўлди... чўқинди-да — боёқини ундан юрак олдириб қўйган эди! Ёнига кирди. Уни ширин сўз билан йўлга солмоқчи бўлган экан, у бақриб берибди ва таёқ олиб... (Кузовкин Ольгага тикилади.) Гуноҳқорман, Ольга Петровна.

Ольга. Чин гапни сўзлаяпсизми, Василий Семенич?

Кузовкин. Ёлгон сўзласам, турган еримда худо жонимни олсин.

Ольга. Давом этинг.

Кузовкин. Шундай қилиб у... Эҳ, Ольга Петровна, у ойингизни сўз билан ҳам, бошқа йўллар билан ҳам қаттиқ таҳқирлади... Раҳматлик гўё ақлдан озгандай ўз бўлмасига югуриб келди, падарингиз бўлса, одамларга бақриб-чақриб узоқ далага чиқиб кетди... Шу маҳал... ўша... иш... (Овоза заифлашади.) Гапиролмайман, Ольга Петровна, худо ҳаққи, тилим бормайди.

Ольга (унга қарамай). Гапиринг. (Андак жимликдан кейин, тоқати тоқ бўлиб.) Гапиринг!

Кузовкин. Хўп бўлади, Ольга Петровна. Айтиш мумкинки, қаттиқ ҳақоратдан ойингиз раҳматлик ақлдан озди... Касал бўлиб қолди... Шундоққина кўз олдимда турибди... У бутлар қўйилган хонага кириб, бутлар олдида бир оз турди, чўқинмоқчи бўлиб қўлини сал кўтарди-ю, бирдан орқасига ўгирилиб, қайтиб чиқди... Ҳатто қиқирлаб кулиб қўйди... Шайтон ҳар қалай уни ҳам йўлдан урди. Унга қараб, юрагим орқасига тортиб кетди. Овқат маҳали туз тотмадилар, менга тикилганча индамай ўтирдилар... Кечқурун эса... Кечқурунлари, Ольга Петровна, худди шу хонада ёлғиз менгина у билан ўтирардим, зериксак гоҳо карта ўйнардик ёки бир оз гаплашиб ўтирардик... Хуллас, ўша куни кечқурун... (У бўғилади.) Узоқ вақт лом-мим деб оғиз очмаган раҳматлик ойингиз бирдан менга сўз қотди... Мен, Ольга Петровна, ойингизга сизинишгаям тайёр эдим, ойингизни севардим... У менга шундай деди: «Василий Семенич, биламан, сен мени севасан, у бўлса менадан жирканади. У мени ташлаб кетди, ҳақорат қилди... Энди мен ҳам шундай қиламан...» Рап-

жу аламдан, чамаси, у эс-хушидан ажраб қолган эди. Ольга Петровна, у ўзини бутунлай йўқотиб қўйди... Мен-чи... мен ҳеч нарсани билмай қолдим, бошим гир-гир айланади... шунақа... эслашнинг ўзидан одамни ваҳм босади, ўша кеч, у тўсатдан менга... Ойимпошша, Ольга Петровна, мен чолга раҳм қилинг. Гапиролмайман... Тилим кесилгани минг марта яхши!

Ольга индамай юзини ўгиради, Кузовкин унга тикилганча, далил давом этади.

Эртаси куни, Ольга Петровна, ўйлаб кўринг-а, уйда бўлмадим, эрта саҳардаёқ ўрмонга қочиб кетдим. Орадан бир кун ўтгач, ҳовлига сакбон от чоптириб келди... Нима гап? Барин отдан йиқилиб ўзини билмай ётибди... Эртасига, Ольга Петровна, қулоқ солинг-а, эртасига!.. Ойингиз каретага тушиб унинг олдига кетдилар... У қирқ чақирим нарида — даштдаги бир қишлоқчада руҳонийнинг уйида ётган экан... Шўрлик ҳар қанча ошиқмасин, уни тирик кўролмабди... Ё раббий! Бизлар энди у жинни бўлиб қолади, деб ўйладик... Сиз дунёга келгунча сирқовланиб юрди, кейин ҳам тузалмади... Ўзингиз биласиз... ёруғ жаҳонда оз умр кўрди... *(У бошини қуйи солади.)*

Ольга *(узоқ сукунатдан кейин)*. Бундан чиқди... мен сизнинг қизингиз эканман-да... Бироқ, қандай далиллар бор?..

Кузовкин *(жонланиб)*. Далилми? Афв этинг, Ольга Петровна, қанақа далил? Менда ҳеч қандай далил йўқ! Бунга ҳад бормиди менда! Башарти кечаги бахтсизлик бўлмаганда, ўлим тўшагида ётганимда ҳам чурқ этмасдим, тўғрироғи, тилимни суғуриб олардим! Кеча тил тортмай ўлмаганимга ҳайронман! Маъзур тунинг! Кечаги кунгача биронта одам, Ольга Петровна, афв этинг-ку... Ҳатто ўзим ёлғиз қолган чоқларимда ҳам бунга ўйлашга ботинолмасдим. Отангизнинг... вафотидан кейин, бош олиб чиқиб кетмоқчи бўлдим, айбимга иқрорман, журъат этолмадим — қашшоқликдан, муҳтожликдан қўрқдим. Кетмай қолдим, гуноҳкорман... Бироқ ойингиз раҳматлик тириклигида гапир-иш у ёқда турсин, оғиз очишга ҳам қўрқардим, Ольга Петровна. Далил дейсиз-а! Дастлабки ойларда ҳатто ойингизни кўрганим ҳам йўқ, улар ўз хоналаридан чиқмай қўйгандилар, ёнларига оқсоч Прасковья Ива-

новнадан бошқа ҳеч кимни қўймасдилар... кейин эса... кейин уни рўйирост кўрдим, лекин худо шоҳид, башарасига қарашга юрагим дов бермади... Далил! Кечиринг мени, Ольга Петровна, ахир мен қандайдир шум ният ёки аҳмоқ эмасман, ўз ўрнимни биламан. Башарти ўзингиз қийин-қистоққа олмаганингизда... Хижолат чекманг, Ольга Петровна, афв этинг... Нимадан ташвишга тушяпсиз? Далил нима қилсин! Сиз мен қари аҳмоқнинг сўзларига ишонманг... Ҳамма гапим ёлғон... Рост, баъзан оғзимдан нима чиққанини билмайман... Эсим, кирарли-чиқарли бўлиб қолган... Ишонманг, Ольга Петровна, гап шу. Далил қаёқда?!

Ольга. Қўйинг, Василий Семенович, сизга риёкорлик қилиш кўнглимда йўқ... Бундай уйдирмани тўқиш... сизнинг қўлингиздан келмайди. Ўлганларни бадном қилиш, йўқ, бу жудаям даҳшатли... *(Тескари ўгирилади.)* Йўқ, мен сизга ишонаман.

Кузовкин *(заиф товуш билан)*. Сиз менга ишонасизми?..

Ольга. Ҳа... *(Унга тикилиб, қалтираб кетади.)* Бироқ бу даҳшат, даҳшат-ку... *(Тез юриб четга чиқади.)*

Кузовкин *(унинг орқасидан қўл чўзиб)*. Ольга Петровна, безовта бўлманг... Мен аҳволингизга тушунаман... Сизга, шундай маълумотингиз билан... мен-чи, агар барибир сизга муносиб бўлмасам, қандай одам-лигимни айтган бўлар эдим... ўзимни яхши биламан... Кечирасиз... сиз бунинг ҳеч балога ақли етмайди, деб ўйлаётгандирсиз балки... Ахир мен сизни ўз қизимдек яхши кўраман... Ахир суриштириб келганда, ҳар қалай сиз... *(Тезгина ўрнидан туради.)* Қўрқманг, қўрқманг, у сўз оғзимдан чиқмайди... Ўтган гапларни унутинг, мен бугун, ҳозироқ жўнаб кетаман... Ахир энди бу ерда қолишим мумкин эмас, сира иложи йўқ буни... Ҳечқиси йўқ, мен у ерда ҳам сизни дейман *(кўзига ёш келади)*... Қаерда бўлмай сизни ва эрингизни дейман... бу ишларнинг ҳаммасига албатта ўзим айбдорман, сўнги бахтимдан жудо бўлдим... *(Йиғлайди.)*

Ольга *(қаттиқ ҳаяжонга тушиб)*. Бу қандай гап ахир? У ҳар ҳолда менинг отам-ку... *(Орқасига ўгирилади ва йиғлаётганини кўриб)*. Йиғлаяпти... йиғламанг, қўйинг... *(Унга яқин келади.)*

Кузовкин *(унга қўлини чўзиб)*. Яхши қолинг, Ольга Петровна...

Ольга ҳам унга журъат этмайроқ қўлини чўзади, унинг бўйнига ташланишга ўзини зўрлаб кўради, бироқ шу заҳоти аъзойи бада-ни қалтираб кетади-ю, шартта ўгирилиб кабинетига югуради. Кузовкин турган ерида қолаверади.

(Юрагини чангаллаб.) Ё раббим! Ё худойим, менга нима бўляпти асти ўзи?

Елецкийнинг овози (эшик орқасидан). Эшикни ичидан бекитиб олдингми, Оля?! Оля?!.

Кузовкин (ҳушини бошига йиғиб). Ким бу?.. Уша... Ҳа... Нима?..

Елецкийнинг овози. Жаноб Тропачев келди. Je vous'opponсе...¹ Оля, жавоб бер... Василий Семенич, шу ердасиз?

Кузовкин. Худди шундоқ.

Елецкийнинг овози. Ольга Петровна қани?

Кузовкин. Чиқиб кетдилар.

Елецкийнинг овози. Шундайми?! Очинг эшикни.

Кузовкин эшикни очади. Елецкий киради.

Елецкий (у ёқ-бу ёққа аланглаб, ўзига-ўзи). Хўп ажиб ишлар бўляпти-да. (Кузовкинга совуқ, қатъият билан.) Кетяпсизми?

Кузовкин. Шундоқ.

Елецкий: Ҳа! Хўш, суҳбатнингиз нима билан ту-гади?

Кузовкин. Суҳбатми... суҳбат бўлгани йўқ, мен Ольга Петровнанинг оёғига йиқилиб кечирим сўрадим.

Елецкий. У нима деди?

Кузовкин. Мендан ортиқ аччиқланмайдиган бўл-дилар... Мен эса жўнаб кетяпман.

Елецкий. Ольга Петровна, бундан чиқди, ме-нинг қароримни ўзгартирмабди-да?

Кузовкин. Шундоқ.

Елецкий. Ҳм... Юрагим ачяпти, албатта, лекин ҳамма гапга ўзингиз тушуниб турибсиз, Василий Семенич... борди-ю...

Кузовкин. Бўлмаса-чи, Павел Николанч, гапин-гизга бутунлай қўшиламан. Ҳимматингизга балли. Қа-мина қулингизнинг ҳад-ҳисобсиз миннатдорлигини қа-бул қилинг.

¹ Ахборингиз учун (франц.).

Ёлецкий. Гуноҳингизга иқрорлигингиз Мени хурсанд қилади. Хўп, хайр... Бирор нарса керак бўлса, тортинмай айтаверинг... Оқсоқолга фармойиш берган бўлсам ҳам, истаган вақтингизда менга мурожаат этишингиз мумкин...

Кузовкин. Беҳад миннатдорман. (*Таъзим қилади.*)

Ёлецкий. Хайр, Василий Семенич. Э, айтганча, бир нафас сабр қилинг... Ҳалиги... ҳам... жаноб Тропачев келган эди, ҳозир у бу ерга киради... кўнглимга қарасангиз, бугун эрталаб менга айтган гапларингизни унга ҳам айтсангиз...

Кузовкин. Бош устига.

Ёлецкий. Жуда яхши. (*Кираётган Тропачевга.*)
Mais vener donc—venez donc!¹

Тропачев, одатича, ўзига зеб бериб киради.

Хўш, ким ютди?

Тропачев. Қим бўларди, мен-да. Бильярдингиз жуда яхши экан. Манави гапга қулоқ солинг, Иванов мен билан ўйнашдан бош тортди! Бошим оғрияпти дейди. Тавба, Иванов бўлса-ю, боши оғриса-я! Et madame? Хоним қалай? Соғ-саломатдир дейман?

Ёлецкий. Худога шукур, у ҳозир келади.

Тропачев (*сохта назокат билан*). Сизнинг келишингиз биз саҳройи одамлар учун худди осмондан тушган бир тахтдек гап бўлди-да, ҳе-ҳе — une bonne fortune.² (*Аланглаб Кузовкинни кўриб қолади.*) Ёпирай, сиз ҳам шу ердამисиз?

Кузовкин индамай таъзим қилади.

Ёлецкий (*ияги билан Кузовкинни кўрсатиб, Тропачевга баланд овозда*). Кечаги телбалигидан бугун қаттиқ ҳижолатда, эрта саҳардан бери ҳаммадан кечирим сўрайди.

Тропачев. Ҳа! Ичкиликка мазангиз йўқ экан-а? Тўғрими? Шунақа.

Кузовкин (*бошини кўтармай*). Гуноҳқорман, бутунлай ақлдан адашибман, нимаям дердим.

Тропачев. Ана шунақа! Билиб қўйинг, Ветрово

¹ Қиринг, бемалол! (*франц.*)

² Бахтли ҳодиса (*франц.*).

помешчиги... (*Елецкийга.*) Қалла деган нарсага ҳар хил бемаъни фикр келаверар экан-да... Шундан кейин бирор жиннихонада қандайдир жинни ўзини, нима десамикин, чунончи, Хитой императориман, деса, ажабланмасаям бўларкан... Мишмишларга қараганда, баъзилар қуёш ўнг кифтимда, ой чап кифтимда, деб хаёл қиларкан... Хе-хе. Ветрово помешчиги ҳам ўшалар хилдан-да.

Елецкий (*гапни бошқа мавзуга бурмоқчи бўлиб*). Ҳа... Сиздан бир нимани сўрамоқчи эдим, Флегонс Александрич, овга қачон чиқамиз?

Тропачев. Хоҳлаган вақтингизда. Ахир кўриб турибсиз-ку... Мен сиз билан эл бўлиб кетдим... ҳеч тортинмай кеча келган эдим, мана бугун ҳам келиб турибман... Демак, сиз ҳам шундай қилишингиз керак... Шошмай туринг, ҳозир Карпачовдан сўрайман. Қаерга боришимизни у биледи. (*Зал эшиги олдига келади.*) Карпачов! Бу ёққа кел, биродар! (*Елецкийга.*) У жуда мерган, бироқ бильярдда мен уни қолдираман.

Карпачов киради.

Карпачов, мана, Павел Николаич эртага овга чиқишга истак билдирыптилар, қаерга борсагикин-а?

Карпачов. Колобердоводаги Вохрякникига борамиз. У ерда ҳозир қурт сероб бўлса керак.

Елецкий. Узоқми бу ердан?

Карпачов. Тўғри йўлдан борилса ўттиз чақирим, қишлоқ йўлидан юрилса оз.

Елецкий. Жуда соз.

Кабинетдан Прасковья Ивановна чиқади.

Нима дейсан?

Прасковья Ивановна (*Елецкийга*). Ойимпошша сизни йўқлаяптилар.

Елецкий. Нимага?

Прасковья Ивановна. Қайдам.

Елецкий. Бориб айт, ҳозир бораман. (*Тропачевга.*) Ижозат этадиларми?

Прасковья Ивановна кетади.

Тропачев (*бош чайқаб*). Э-эҳ, Павел Николаич, уят эмасми рухсат сўраб ўтириш... Худо ҳаққи, бемалол бораверинг...

Елецкий. Сизни узоқ куттириб қўймаймиз.

Кетади. Зал эшиги олдида турган Кузовкин рухсатдан фойдаланиб, кетмоқчи бўлади.

Тропачев (*Кузовкинга*). Йўл бўлсин, биродари азиз, қаёққа? Кетманг, валақлашиб ўтираммиз.

Кузовкин. Ишим бор... Зарурат...

Тропачев. Э, қўйинг-е, қандай зарурат! Балки сиз уялаётгандирсиз?.. Бўладиган иш-ку бу! Ҳар кимнинг ҳам бошида бор бу нарса. (*Қўлидан ушлаб саҳна олдига бошлайди.*) Шошманг-чи, нима демоқчиман, ичиш ҳар кимнинг ҳам бошида бор... иқроор бўлай, кеча сиз бизни таажжублантириб қўйдингиз! Қандай қариндош топдингиз-а ўзингизга? Жуда баланд дорга осилдингиз-ку!

Кузовкин. Тентаклик оқибати бу.

Тропачев. Шундайку-я, ҳар ҳолда қизиқ. Нега келиб-келиб қизим дедингиз-а. Мўъжиза! Ростини айтинг, шундай қиздан бош тортмаган бўлардингиз-а? Тўғрими? (*Биқинига туртади.*) Йўқ дейсизми? (*Карпачовга.*) Лаби чиройли-а? Нима дейсан?

Карпачов кулади.

Кузовкин (*қўлини Тропачевнинг қўлидан ажратиб олмоқчи бўлиб*). Қўйиб юборинг...

Тропачев. Кеча нега биздан аччиқландингиз... а? Тонасизми?

Кузовкин (*калласини буриб, паст товушда*). Гуноҳқорман.

Тропачев. Бўлмасам-чи. Майли, худо кечиради сизни... Шундай қилиб қизингизми?

Кузовкин индамайди.

Менга қаранг, ошна, нега меникига бирон марта қадам ранжида қилмайсиз? Меҳмон қилардим.

Кузовкин. Беҳад миннатқорман.

Тропачев. Меникида яйрайсиз, ишонмасангиз, ана ундан сўранг. (*Карпачовни кўрсатади.*) Менга яна Ветрово ҳақида сўзлаб берардингиз.

Кузовкин. Майли.

Тропачев. Назаримда, бугун Карпачов билан сўрашмадингиз шекилли? (*Карпачовга.*) Карпачов, сен Василий Семенич билан кечагидек сўрашмадингми?

Карпачов. Йўғ-а.

Тропачев. Э, ошна, яхшимас.

Карпачов. Ижозат этсангиз, мен ҳозир...

Қулочини ёзиб, Кузовкин томон юради, Кузовкин орқасига тисарилади. Кабинетнинг эшиги шартта очилиб Елецкий чиқади. У хаяжонланган. Қути ўчган.

Елецкий (*зарда билан*). Мен сиздан, Флегонс Александрич, жаноб Кузовкинни ўз ҳолига қўйинг, деб сўраб эдим шекилли...

Тропачев ҳайратланиб орқасига ўгирилади ва Елецкийга тикилади.

Тропачев (*изза бўлиб*). Сиз-а... эсимда йўқ...

Елецкий (*зарда билан давом этади*). Ҳа, Флегонс Александрич, очигини айтсам, шундай тарбиянгиз... маълумотингиз билан икки кун сурункасига... айтиб қўя қолай, бачкана ҳазилга муккангиздан кетганингизга ҳайронман...

Тропачев (*Карпачовга қўли билан ишора қилади, у дарҳол ғоз қотади*). Аммо, кечирасиз, Павел Николаич... Мен албатта... Ҳар ҳолда бутунлай фикрингизга қўшиламан... бироқ бошқа томондан... Хўш, рафиқангиз соғ-саломатми?

Елецкий. Ҳа, ҳозир чиқади... (*Кулиб Тропачевнинг қўлини сиқади*.) Сиз мени марҳамат қилиб кечиринг... Бугун негадир таъбим хирароқ.

Тропачев. О, бемалол, Павел Николаич, ҳеч бокиси йўқ... очиги, сиз ҳақсиз... бу тоифа одамлар билан пачакилашиб ўтириш ярамайди...

Елецкийнинг энсаси қотади.

Бугун ҳаво бағоят яхши!

Бир дақиқалик сукунат.

Ҳақ гапни айтдингиз... қишлоқда узоқ яшаш фалокатдир! On se rouille a la campagne.¹ Даҳшат... Одам бўғилиб кетади, билсангиз... Ахир оқ-қорани ажратиш...

Елецкий. Худо хайрингизни берсин, Флегонс Александрич, ўша гапни қайта эсламанг, ўтинаман...

¹ Қишлоқда одамни моғор босиб кетади (*франц.*).

Тропачев. Йўқ, йўқ, мен шунчаки, умуман, биласизми, умумий мулоҳаза.

Яна бир дақиқалик сукунат.

Чамаси, сизга айтмадимов... Қеласи қишда чет элга кетмоқчиман.

Елецкий. Шунақа денг! (*Кетмоқчи бўлиб турган Кузовкинга.*) Қолинг, Василий Семенич... Сизда гапим бор.

Тропачев. Икки йилгина чет элда қолмиш ниятим бор. Хопим кўринмайдилар-ку. Бугун у кишини кўриш шарафига ноил бўлармикинмиз?

Елецкий. Бўлмасам-чи. Ҳозирча боғда сайр қилиб келишни кўнгиллари тиламайдими? Ҳавони қаранг ип *petit tour*?¹ Фақат ижозат этсангиз, сизни кузатиб чиқмасам, Василий Семенич билан гаплашиб оладиган гапим бор... Ҳар қалай, бир неча дақиқадан сўнг...

Тропачев. Ўзингизни худди ўз уйингиздагидек тутинг, хе-хе, азизим, Павел Николаич! Ишингизни хотир-жам битираверинг, биз унгача манави осий банда билан табиат гўзаллигидан баҳраманд бўламиз... Жон-дилим — табиат! Вене иси, Карпаче! (*Карпачов билан чиқиб кетади.*)

Елецкий (*унинг орқасидан бориб эшикни берки-тади ва Кузовкиннинг олдига келиб қўлларини кўксидан чалмаштиради*). Марҳаматли жаноб! Кеча сизни жанжалкаш ва маст одам сифатида кўрган эдим, бугун эса, сизни туҳматчи ва фитначи сифатида кўриб турибман... Гапимни бўлманг!.. Фитначи ва туҳматчи сифатида! Ольга Петровна ҳамма гапни менга айтиб берди. Балки сиз буни кутмагандирсиз, марҳаматли жаноб? Сиз бу қилмишингизни менга қандай тушунтирасиз? Эрталаб менга кеча айтганларимнинг ҳаммаси уйдирма, ёлғон-яшиқ гаплар, деб эътироф этсангиз-да... Ҳозир хотиним билан суҳбатда...

Кузовкин. Гуноҳкорман... Юрагим...

Елецкий. Юрагингиз билан уч пуллик ишим йўқ — сиздан яна сўрайман: ахир сиз ёлғон сўзлагансиз-а?

Кузовкин индамайди.

Ганингиз ёлғонмиди?

¹ Қисқа муддатли сайр (*франц.*).

Кузовкин. Ахир сизга кеча оғзимдан қандай гаплар чиққанини ўзим билмайман, деб айтдим-ку.

Елецкий. Бугун гапирган гапларингизни биласизми бўлмаса? Қилгуликни қилиб қўйиб, ҳалол одамнинг кўзига қарашга уялмасиз-а? Уятдан ер ёрилиб, ерга кириб кетмаганингизга ҳайронман.

Кузовкин. Павел Николаич, мени ҳаддан ортиқ ғазабга оляпсиз. Холисанлилло, бир ўйлаб кўринг-а, Ольга Петровнага айтган гапларимдан мен нимани тама қилишим мумкин?

Елецкий. Нима тама қилганингизни мен айтиб бераман. Сиз ана шу бемаъни уйдирмангиз билан унинг раҳмини келтирмоқчи бўлгансиз. Сиз унинг олиҳим-матлилигига умид боғлагансиз... пул ундирмоқчи бўлгансиз, пул... Ҳа, ҳа, пул. Мен сизга айтишим мумкин, муродиңгиз ҳосил бўлди. Менга қаранг, биз хотиним икковимиз тирикчилик ўтказишингизга старли пул ажратишга қарор қилдик, бироқ шу шарт биланки...

Кузовкин. Менга бир тийин ҳам керак эмас!

Елецкий. Гашинг белига теппанг, марҳаматли жаноб! Бироқ шу шарт биланки, сиз бу ердан узоқроқдан бошпапа топасиз. Мен эсам ўз навбатимда шундай шартларни илова қиламан, сиз биздан пулни олгач, ёлғончилигингизга иқрор бўласиз... Бу сўз, кўриб турибман, сизга оғир ботяпти, бироқ қилмиш-қидирмиш, дейдилар, боз устига, сиз ҳар қандай ҳуқуқдан воз кечасиз...

Кузовкин. Овора бўласиз, сиздан бир тийин ҳам олмайман!

Елецкий. Бу қанақа гап, жаноб? Нима, сиз бош тортяпсизми? Бундан чиқди, мен сиз айтган гапларни тўғри, деб топишим керак экан-да? Ахир бундоқ тушунтирсангиз-чи?

Кузовкин. Ҳеч нарсани тушунтиролмайман. Мени нима деб ўйласангиз ўйлайверинг, барибир ҳеч нарсангизни олмайман.

Елецкий. Тавба, ҳеч балога ақлим етмай қолди! Балки сиз бу ерда қолмоқчидирсиз!

Кузовкин. Бугуноқ жўнаб кетаман.

Елецкий. Кетаман денг! Ахир Ольга Петровна қандай аҳволда қолдиришингизни ўйлаяпсизми? Агар заррача инсофингиз бўлса, буни эътиборга олган бўлур эдингиз.

Кузовкин. Худо хайрингизни берсин, қўйиб юборинг мени, Павел Николаич. Худо ҳаққи, каллам шишиб қолди. Мендан нима хоҳлайсиз?

Елецкий. Мен пулни оласизми-йўқми, шуни билмоқчиман. Балки сизга кам кўринаётгандир! Биз сизга ўн минг сўм берамиз.

Кузовкин. Ҳеч нарса керакмас менга.

Елецкий. Нега энди. Бундан чиқди... хотиним сизнинг... Бу сўзни айтишга тил ҳам бормайди!

Кузовкин. Мен ҳеч нарсани билмайман... Бўша-тиб юборинг мени. *(Кетмоқчи бўлади.)*

Елецкий. Жудаям ҳаддингдан ошиб кетдинг-ку. Биласанми, зўрлаб сени итоат эттиришим ҳам мумкин.

Кузовкин. Билсак бўладими, қандай қилиб?

Елецкий. Жаҳлимни чиқарманг!.. Йўқса, кимлигингизни билдириб қўяман!

Кузовкин. Мен асилзот дворянинман... Билмасангиз, билиб қўйинг!

Елецкий. Кўриб турибман, бунақанги дворянини кам топилади!

Кузовкин. Бори шу, пулга сотилмайди у.

Елецкий. Менга қаранг...

Кузовкин. Сиз бундай терс гапларни Петербургдаги қўл остингиздаги одамларга гапиринг.

Елецкий. Гапга қулоқ солинг, қайсар чол. Ахир сиз валинеъматингизни таҳқирлашни хоҳламайсиз-ку. Гапларингизнинг нотўғрилигини ўзингиз тан олдингиз, энди биз таклиф қилган пулни олиб, Ольга Петровнаи хурсанд этсангиз нима қилади? Ёхуд сиз ўн мингни назар-писанд қилмайдиган бадавлат одаммисиз?

Кузовкин. Мен бадавлат эмасман, Павел Николаич, сиз бераётган луқма мен учун бир оғудир. Озмунча заҳар-заққум ютдимми, озмунча хўрликларга чидадимми. Бас, етар. Сиз мени пулга муҳтож деб ўйлаясиз, йўқ, менга пул керакмас. Йўлга сиздан бир сўм ҳам олмайман.

Елецкий. Ҳа, муддаонгизни тушуниб турибман! Сиз ўзингизни олиҳиммат қилиб кўрсатиб, кўпроқ пул ундиришнинг пайдан бўляпсиз. Охирги марта қайтараман, сиз ё менинг шартимга кўниб, бу пулни оласиз, ёки шундай бир чора кўраманки...

Кузовкин. Ёпирай, мендан нима истайсиз ўзи! Уйингиздан кетганим камлик қилгандек, бадном бўли-

шимниям хоҳлайсиз, мени пулга сотиб олмоқчи бўласиз... Овора бўласиз, Павел Николаич, айтганингиз бўлмайди!

Елецкий. О, жин урсин! Мен сени...

Шу пайт дераза тагидан боғдаги Тропачевнинг «Мен бу ердан. Инзелья, дераза остидан», деб хиргойи қилгани эшитилади.

Бу қандай бедодлик! (*Дераза тагига келиб.*) Ҳозир... Ҳозир... (*Кузовкинга.*) Бир қарорга келишингиз учун чорак соат муҳлат бераман... кейин мenden ўпкалаб юрманг. (*Кетади.*)

Кузовкин (*ёлғиз*). Тавба, бошимни қандай ғалвага қўйяптилар! Бу аҳволда бошимни гўрга тиқишим ҳам ҳеч гапмас! Ўзимни ўзим хароб қилдим. Тилим бошимга етди. Анови барин... Худди итга қилинадиган муомала қилди менга, худо ҳаққи, рост!.. Гўё менда иззатнафс, юрак йўқдек... Қалламни юз жойидан кесса ҳам, мен барибир...

Кабинетдан Ольга чиқади, унинг қўлида қоғоз Кузовкин аланглаб қарайди.

Епирай...

Ольга (*Кузовкиннинг олдига тортинибгина келиб*). Мен сизни яна бир кўрсам дегандим, Василий Семенич...

Кузовкин (*унга қарамай*). Ольга Петровна... нега... сиз... ҳамма гапни... эрингизга айтиб қўйдингиз...

Ольга. Мен ундан сира гап яширган эмасман, Василий Семенич.

Кузовкин. Ҳа-а.

Ольга (*шоша-пиша*)... У гапимга ишонди... (*Овозини пасайтириб.*) У ҳаммасига рози.

Кузовкин. Рози? Нимага рози?

Ольга. Василий Семенич, сиз меҳрибон... Инсофли одамсиз... Гапимга тушунасиз... Қани, бир ўзингиз айтинг-чи, сиз бу ерда қола олармидингиз?

Кузовкин. Йўқ, қололмайман.

Ольга. Тўхтаг, қулоқ солинг... Мен сизнинг фикрингизни билмоқчиман... Сизни энди қадрлайман, Василий Семенич... Гапиринг, очигини айтаверинг.

Кузовкин. Меҳр-муҳаббатингизни кўриб турибман. Ольга Петровна, мен ҳам кишининг қадрига етадиган одамман... (*У тўхтади ва хўрсиниб сўзида давом этади.*) Йўқ, қололмайман, бунинг иложи йўқ. Қариган

чоғимда тагин калтаклаб юрмасинлар. Яшириб нима қиламан, мен ҳозир албатта тўнимни тескари кийиб олдим, бунинг боиси шуки... бундоқ танобимизни тортиб қўядиган хўжайин, билсангиз, уйда кўпдан бери йўқ эди... Боз устига қари-қартанлар ҳали тирик, марҳум барнининг қўлида масхарабоз бўлганимни улар унутишмаган. Мен, зўрлашганда, баъзан ўз хоҳишимча майнабозчилик ҳам қилганман...

Ольга тескари ўгирилади.

Хафа бўлманг, Ольга Петровна... Ахир мен... ҳар ҳолда бегона одамман... Қололмайман.

Ольга. Ундай бўлса... мана буни олинг... *(Унга қоғозни узатади.)*

Кузовкин *(ҳайрон бўлиб қоғозни олади)*. Нима бу?

Ольга. Бу... биз сизга... Ветрово қишлоғингизни сотиб олишингиз учун... маблағ ажратдик... Ишонаманки, сиз бизнинг айтганча, менинг қўлимни қайтармайсиз...

Кузовкин *(қоғозни қўлидан тушириб юбориб, башарасини қўллари билан яширади)*. Ольга Петровна, нега энди сиз, сизам менга озор берасиз?

Ольга. Нега энди?

Кузовкин. Сиз мени сотиб олмоқчи бўляпсиз... Ахир мен сизга айтдим-ку, менда ҳеч қандай далил йўқ... Сиз қаёқдан биласиз. Бу гапларни ичимдан тўқимаганимдан, ҳеч нарсани тама қилмаганимдан сизнинг хабарингиз йўқ-ку...

Ольга *(шоша-пиша унинг сўзини бўлиб)*. Агар сизга ишонмаганимда, ҳеч вақтда биз бунга рози бўлармидик...

Кузовкин. Сиз ишонсангиз бўлади, менга бошқа ҳеч нарсанинг кераги йўқ, бу қоғозни бошимга урамани? Ёшлигимданоқ ҳузур-ҳаловат нималигини билмаганман... энди қариган чоғимда ҳам буни ўйламай қўя қолай... Менга нима керак? Бир бурда нон — шу кифоя. Мабодо менга ишонсангиз... *(Гапдан тўхтади.)*

Ольга. Ҳа... ҳа... сизга ишонаман. Йўқ, йўқ, сиз мени алдамайсиз — йўқ... Мен сизга ишонаман, ҳа, ишонаман. *(Бирдан уни қучоқлаб, кўкрагига бошини қўяди.)*

Кузовкин. Ойимпошша, Ольга Петровна, қў...

қўйинг... Ольга... (Гандираклар чап томондаги курсига ўтиради.)

Ольга (бир қўли билан уни ушлаб, бўш қўли билан тезгина ердаги қоғозни олади ва унинг пинжигга суқилади). Сиз етти ёт бегона бирор бой хотиннинг ёки эримнинг қўлини қайтаришингиз мумкин эди, бироқ қизингизнинг, ўз қизингизнинг қўлини қайтаролмайсиз... йўқ дейишингиз мумкин эмас... (Қоғозни унинг қўлига суқади.)

Кузовкин (кўзида ёш, қоғозни олиб). Кечиринг, Ольга Петровна, кечиринг, кўнглингизга келган ишни буюринг, бажону дил бажо келтираман, буюрсангиз дунёнинг бир бурчигаям жон-жон деб кетаман... (Ольга унинг кўз ёшларини рўмолчаси билан артади.) Эҳ, Оля, Оля...

Ольга. Йиғламанг, йиғлама... Биз дийдор кўришиб турамиз... Ўзинг ҳам келиб турасан...

Кузовкин. Эҳ, Ольга Петровна. Оля... шу мен ўзимманми, бу ишлар тушимда бўлаётгани йўқми?

Ольга. Йўғ-э, йўқ...

Кузовкин (бирдан шоша-пиша). Оля, тур, келишяпти.

Қарийб унинг тиззасига ўтираёзган Ольга дик этиб ўрнидан туради.

Қўлингизни беринг, охириги марта қўлингизни беринг...

У шошилиб Ольганинг қўлини ўпади. Учетга чиқади. Кузовкин ўрнидан турмоқчи бўлади-ю, лекин туролмайди. Унг томондаги эшикдан Елецкий билан Тропачев киради, уларнинг орқасидан Карпачов келади. Ольга Кузовкининг ёнидан ўтиб, уларнинг истиқболига юради ва у билан келганларнинг ўртасида тўхтади.

Тропачев (таъзим қилиб, қилпанглаб). Enfin¹— сизни кўриш бахтигаям мушарраф бўлар эканмиз-ку, Ольга Петровна. Тани жонингиз соғми?

Ольга. Шукур, соппа-соғман.

Тропачев. Назаримда, рангингиз...

Елецкий (унинг гапини оғзидан юлиб олиб). Бугун икковимизнинг негадир нашъамиз пастроқ..

¹ Хайрият-э (франц.).

Тропачев. Табиатингизам бир хил-а, хе-хе. Бофингиз жуда ажойиб экан.

Кузовкин зўр-базўр ўрнидан туради.

Ольга. Сизга манзур бўлганидан жуда хурсандман. Тропачев (*аразлагандек*). Менга қаранг, бофингиз жуда сўлим, таърифга сизмас чиройли *mais c'est tres beau, tres beau...*¹ Хиёбонлару боғлар, умуман, ҳамма, ҳаммаси... Шундоқ. Шеърият ва табиатни жон-дилимдан яхши кўраман. Ие, нима бу? Альбомлар-ку! Худди пойтахтдаги салонлардагидақа-я!

Елецкий (*хотинига маънодор кўз ташлаб, салмоқлаб*). Бир ёқлик қилдингми?

Ольга бош ирғаб қўяди, Тропачев одоб юзасидан тескари ўгирилади.

У кўндими? Ҳм, яхши. (*Уни сал четга тортиб.*) Сенга такрор айтаман, мен барибир бу сафсатага ишонмайман, лекин қилган ишингни маъқуллайман. Уйдаги хотиржамлик ўн мингдан ортиқ.

Ольга (*Тропачевнинг олдига келади, у энди стол устидаги альбомни томоша қилмоқчи бўлиб турган эди*). Нималар билан машгул бўляпсиз, Флегонс Александрич?

Тропачев. Шундоқ... Альбомингизга кўзим тушиб қолди. Антика иш бўпти. Менга шуни айтинг-чи, сизнинг Қовринскийлар билан танишлигингиз йўқми?

Ольга. Йўқ, танишмасман.

Тропачев. Ростдан-а, илгари ҳам таниш эмасмидингиз? Танишиб олинг, сизга маслаҳатим шу. Уездимизда бирдан-бир кўзга кўринган хонадон шу, ёки айтиш мумкинки, кечага довура шундай эди, ҳа-ҳа!

Елецкий (*Кузовкин ёнига келади*). Пулни оласизми!

Кузовкин. Оламан.

Елецкий. Бундан чиқди, ёлғон гапирган экансиз-да?

Кузовкин. Ҳа.

Елецкий. А! (*Ольга олдида қийшанглаб турган Тропачевга*). Мана, Флегонс Александрич, кеча биз Василий Семенич билан ҳазиллашиб эдик. Мана, у

¹ Ниҳоятда кўркам, кўркам (*франц.*).

ютиб чиқибди. Биз боғда сайр қилиб юрганда хабар келибди.

Тропачев. Йўғ-э?

Елецкий. Рост. Ҳозир буни менга Ольга айтди. Ана, ўзидан сўранг.

Тропачев. Шу гап ростми, Василий Семенич?

Кузовкин (*саҳна ёпилгунча худди болалардек жилмаяди, азбаройи ўпкаси тўлиб кетганидан қўнғироқдек овоз билан гапиради*). Рост, рост, қўлимга ўтадиган бўлди.

Тропачев. Табриклайман, Василий Семенич, муборакбод этаман. (*Елецкийга наст овозда.*) Тушуниб турибман... сиз кечаги воқеадан кейин уни ими-жимида гумдон қилмоқчисиз...

Елецкий, йўқ, деб ишонтирмоқчи бўлади.

Ҳа, ҳа... шундай... қандай олижапоблик, олиҳим-матлик... боодоблик... Жуда соз, жудаям соз. Гаров боғлашаман бу фикр (*хумор кўзлари билан Ольгага қараб қўйиб*) хотинингизнинг калласига келган... турган гапки, сиз ҳам...

Елецкий кулади. Тропачев баланд овозда давом этади.

Жуда соз... жуда соз. Бундан чиқди, Василий Семенич, энди хўжаликни йўлга қўйиш учун у ёққа кўчиб кетишингизга тўғри келади...

Кузовкин. Албатта.

Елецкий. Василий Семенич менга шуни айтдики, у бугуноқ у ерга бориб келмоқчи...

Тропачев. Бўлмасам-чи... Унинг ҳовлиқаётганига тушунаман. Ё тавба! Туппа-тузук одамни бурнидан иш ўтказиб, хўп лақиллатишди, бироқ барибир мулкани қўлга киритди... Албатта у хўжалигини кўргиси келади-да. Шундай эмасми, Василий Семенич!

Кузовкин. Худди шундоқ.

Тропачев. Худо билсин, шаҳарга тушиб чиқингизга ҳам тўғри келар?

Кузовкин. Бўлмаса-чи, ҳамма ишни тартибга солиш даркор.

Тропачев. Унда имилламанг. (*Елецкийга кўз қисиб.*) Истеъфодаги Личков бало эканми-а! Бу ишларни ўша тўғрилаган бўлса керак? (*Кузовкинга.*) Хўш, хурсандми-сиз?

Кузовкин. Хурсанд бўлмай бўладими?

Тропачев. Ҳовли тўйингизга бориб, зиёрат қилиб келишимга ижозат этарсиз балки?

Кузовкин. Бош устига, Флегонс Александрич.

Тропачев (*Елецкийга*). Павел Николаич, бу қанақа гап ахир? Ветровони ювсак бўларди.

Елецкий (*истар-истамас*). Ҳа... айтгандек... (*Зал эшиги олдига келади*). Трёмбинскийни чақиринг!

Трёмбинский (*эшикдан отилиб кириб*). Буюрсинлар.

Елецкий. А, шу ердამидингиз... бир шиша шампанское!

Трёмбинский. Бажону дил! (*Эшикдан чиқай деганда.*)

Елецкий. Сабр қилинг!

Трёмбинский киради.

Залда кўзим жаноб Ивановга тушгандек бўлиб эди, чақир уни.

Трёмбинский. Хўп бўлади. (*Чиқиб кетади.*)

Тропачев (*стол ёнида альбом ушлаганча, гоҳ ерга қараб, гоҳ нигоҳини Кузовкинга тикканча турган Ольгага яқин келиб*). Madame Ковринская сиз билан танишганидан бағоят хурсанд бўлади... hatee, senenchatee.¹ Ишонаманки, у сизга маъқул бўлади... Мен унинг уйини ўз уйимдек биламан... Ақлли хотин, биласизми, у ҳалигидақа... (*Кўлини ҳавода ўйнатади.*)

Ольга (*кулиб*). Шунақа денг!

Тропачев. Борганингизда кўрасиз.

Трёмбинский патнисда шишалар ва қадаҳлар кўтариб киради.

Э! Хўп, Василий Семенич, сизни чин қалбдан табриклашга рухсат этгайсиз...

Иванов киради, бўсағада тўхтаб таъзим қилади.

Ольга (*Ивановга ширинсуханлик билан*). Салом, сизни кўрганимдан хурсандман... Эшитдингизми... улфатингиз Ветровони оляпти...

Иванов иккинчи марта таъзим қилиб, Кузовкиннинг олдига келади. Трёмбинский ҳаммага қадаҳ тутаяди.

¹ Қувонади, қувонади (*франц.*).

Иванов (*паст овозда, Кузовкинга бидирлаб*). Василий, улар алдашяпти шекилли-а?

Кузовкин. Жим, Ваня, дамингни чиқарма, мен бахтлиман.

Тропачев (*қадаҳ ушлаб*). Янги мулкдорнинг соғлиғи учун!

Хамма (*қадаҳини кўтармай турган Ивановдан бошқа*). Унинг соғлиғи учун! Унинг соғлиғига!

Карпачов (*дўриллаб*). Узоқ умр кўринг!

Тропачев унга ўқрайиб қарайди, у изза бўлади. Кузовкин миннатдорлик билдиради, таъзим қилади, кулади, Елецкий ўзини четроқда тутаяди, Ольга ноқулай аҳволда, ўпкаси тўлган. Иванов хайрон, зимдан қараб-қараб қўяди.

Кузовкин (*овози қалтираб*). Ижозат этсангиз, мен ҳозир... мен учун бахтли бўлган бу кунда лутф-карамингиз учун миннатдорлик билдирсам.

Елецкий (*унинг гапини бўлиб, жиддий оҳангда*). Нимага, нимага бизга миннатдорчилик билдирыпсиз, Василий Семенич...

Кузовкин. Нега бўларди. Сизлар ҳар қалай менинг валинеъматимсизлар... Кечаги кирдикорим учун мен чолни олиҳимматлик қилиб кечиргайсиз... Кеча нега жаҳл қилганимга ва ёлгон сўзлаганимга ҳеч тушунолмайман...

Елецкий (*яна унинг сўзини бўлиб*). Хўп, яхши, яхши...

Кузовкин. Аччиқланиб нима қиларканман? Нима қипти... Жаноблар ҳазиллашди. (*Ольгага қараб*.) Айтмоқчи, мен бундай демоқчимасдим. Яхши қолинглар, менинг валинеъматларим, соғ-саломат, шод-хуррам ва бахтли бўлинглар...

Тропачев. Нега бундай хайрлашяпсиз. Василий Семенич, ахир сиз Астраханга кетаётганингиз йўқ-ку.

Кузовкин (*кўнгли бузилиб, давом этади*). Худо бахтингизни берсин... мен бўлсам... худодан ниманиям сўрардим; шундоғам бахтлиман... (*Гапдан тўхтайти ва йиғлаб юборишдан ўзини зўрға тутиб қолади*.)

Елецкий (*четга қараб, ўзига*). Бу қандай машина. Қачон даб бўлади у?

Ольга (*Кузовкинга*). Яхши боринг, Василий Семенич... Ўз мулкингизга етиб боргач, бизни унутиб юборманг... Сизни кўрсам хурсанд бўламан (*овозини пасайтириб*), холи гаплашсам дейман...

Кузовкин (*унинг қўлини ўпиб*). Ольга Петровна...
Худо иқболингизни баланд қилсин.

Елецкий. Хўп, яхши, яхши, хайр...

Кузовкин. Хайр, омон бўлинглар...

Таъзим қилади ва Иванов билан залнинг эшиклари томон юради.
Уларни ҳамма кузатади. Эшик олдида Тропачев хитоб қилади:
«Яшасин янги мулк эгаси!» Ольга тезгина кабинетига кириб
кетади.

Тропачев (*Елецкийга мурожаат қилади ва унинг елкасига қоқади*). Биласизми, мен сизга айтсам, олижаноб одам экансиз.

Елецкий. О, маъзур тутасиз. Жуда мақтаб юбордингиз...

Парда ёпилади